

Keskustellen-kortit:

Seksuaalikasvatuksen tukeminen sijaishuollossa asuvien tyttöjen hyvinvoinnissa

Ronja Blomster & Taru Koli

2025 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Keskustellen- kortit:
**Seksuaalikasvatuksen tukeminen sijaishuollossa asuvien
tyttöjen hyvinvoinnissa**

Ronja Blomster & Taru Koli
Sosionomikoulutus
Opinnäytetyö

05/2025

Laurea-ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Sosiaali- ja terveystieteiden
Sosionomi (AMK)

Ronja Blomster, Taru Koli

Keskustellen-kortit: Seksuaalikasvatuksen tukeminen sijaishuollossa asuvien tyttöjen hyvinvoinnissa

Vuosi 2025 Sivumäärä 42

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda Keskustellen-kortit, jotka tukevat sijaishuollon ammattilaisia seksuaalikasvatuksessa ja edistävät sijaishuollossa asuvien tyttöjen hyvinvointia. Tavoitteena oli vahvistaa nuorten seksuaalioikeuksien toteutumista sekä tarjota ammattilaisille konkreettinen ja helppokäyttöinen työkalu seksuaalisuuteen liittyvien aiheiden käsittelyyn. Työ toteutettiin yhteistyössä Karhukallion lastenkodin kanssa, joka hyötyi korttien tarjoamasta tuesta seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa. Tietoperusta rakentui ajankohtaiseen tutkimustietoon sekä seksuaalikasvatusta ja sijaishuoltoa käsittelevään kirjallisuuteen.

Toiminnallisen opinnäytetyön menetelmällisenä ratkaisuna käytettiin sijaishuollon ammattilaisille suunnattua laadullista kyselyä, jonka avulla kartoitettiin käytännön tarpeita ja toiveita korttien sisällön rakentamiseksi. Prosessiin kuului myös korttien prototyyppien suunnittelu, testaus kohderyhmällä ja visuaalisen ilmeen kehittäminen yhteistyössä lastenkodin henkilökunnan kanssa.

Lopputuloksena syntyi monipuolinen Keskustellen-korttipakka, joka sisälsi keskustelunavauksia, tietoa seksuaalioikeuksista ja konkreettisia kysymyksiä tukemaan turvallisia keskusteluja nuorten kanssa. Arvioinnin perusteella kortit tarjosivat hyödyllisen työkalun ammattilaisille ja edistivät nuorten hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta. Jatkokehitysmahdollisuuksiksi tunnistettiin korttien soveltaminen eri kohderyhmille ja niiden kääntäminen eri kielille.

Asiasanat: seksuaalikasvatus, sijaishuolto, nuoret, seksuaalioikeudet, keskustelukortit, toiminnallinen opinnäytetyö

Ronja Blomster, Taru Koli

Keskustellen- cards: Supporting Sex Education in the Well-being of Girls Living in Foster Care

Year

2025

Pages 42

The purpose of this thesis was to create Keskustellen- cards that support foster care professionals in sex education and promote the well-being of girls living in residential care. The aim was to strengthen the realization of young people's sexual rights and provide professionals with a concrete and easy-to-use tool for discussing sexuality-related topics. The work was carried out in cooperation with Karhukallio Children's Home, which benefited from the support the cards offered in implementing sex education. The theoretical framework was built on current research and literature on sex education and foster care.

The methodological approach of this practice-based thesis involved a qualitative survey directed at foster care professionals to map practical needs and wishes for developing the card content. The process also included designing card prototypes, testing with the target group, and developing visual elements in collaboration with the children's home staff.

The final product was a versatile set of Conversation Cards containing discussion starters, information about sexual rights, and concrete questions supporting safe discussions with young people. Based on evaluation, the cards provided a useful tool for professionals and promoted the well-being and equality of young people. Future development possibilities identified included adapting the cards for different target groups and translating them into different languages.

Keywords: foster care, residential care, sex education, youth, sexual rights, practice-based thesis, conversation cards

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön yhteistyökumppani	7
3	Lastensuojelun sijaishuolto toimintaympäristönä	8
3.1	Sijaishuollon kasvuympäristö hyvinvoinnin tukena	10
3.2	Sosiaalipedagoginen lähestymistapa sijaishuollon arjessa	11
4	Seksuaalikasvatus nuorten hyvinvoinnin edistäjänä	13
4.1	Seksuaalikasvatuksen merkitys nuorten kehityksessä	14
4.2	Seksuaalikasvatuksen keskeiset mallit ja periaatteet	14
4.3	Seksuaalikasvatusta ohjaava lainsäädäntö ja suositukset	15
5	Seksuaalikasvatus sijaishuollon kontekstissa	16
5.1	Tyttöjen erityiset tarpeet ja oikeudet	18
5.2	Sukupuolisensitiivinen ja moninaisuutta kunnioittava työote	19
5.3	Kulttuurisensitiivisyys seksuaalikasvatuksessa	21
6	Opinnäytetyön toteutus	23
6.1	Tarkoitus ja tavoitteet	24
6.2	Kehittämistyön menetelmät	26
6.3	Suunnitteluvaihe	27
6.4	Kehittämistyön toteutus	30
6.5	Kehittämistyön arviointi	31
6.6	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	32
7	Pohdinta	34
	Lähteet	37
	Liitteet	42

1 Johdanto

Seksuaalisuus on luonnollinen ja keskeinen osa ihmiselämää, henkilökohtaista kehitystä ja identiteettiä. Se vaikuttaa merkittävästi itsetuntoon, ihmissuhteisiin ja kehonkuvaan. Seksuaalikasvatus onkin olennainen osa nuoren kokonaisvaltaista kehitystä, ja sillä on erityinen merkitys haavoittuvassa asemassa olevien nuorten, kuten sijaishuollossa asuvien tyttöjen hyvinvoinnille. Suomessa seksuaalikasvatus on tunnustettu lapsen oikeudeksi sekä kansainvälisissä että kansallisissa säädöksissä, kuten YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (Unicef 2025) sekä perusopetuslaissa (628/1998) ja lastensuojelulaissa (417/2007). Näissä korostetaan jokaisen lapsen oikeutta ikätasoiseen, kehitysvaiheeseen sopivaan ja moninaisuutta kunnioittavaan seksuaalikasvatukseen.

Sijaishuollossa asuvat nuoret ovat monin tavoin erityisasemassa: he voivat olla kohdanneet kaltoinkohtelua, laiminlyöntiä tai seksuaalista väkivaltaa, mikä vaikuttaa heidän kokemuksiinsa omasta kehostaan, rajoistaan ja oikeuksistaan (Aalto & Eskelinen 2016, 48-50). Seksuaalikasvatus voi tarjota keinoja käsitellä näitä kokemuksia ja vahvistaa nuorten itsetuntoa, osallisuutta sekä kykyä suojella itseään (Pesäpuu ry 2022). Viime vuosina on kuitenkin todettu, että seksuaalikasvatus sijaishuollossa on usein puutteellista ja satunnaista. Santalahti ja Lehtinen (2023, 28-30) toteavat, että sijaishuollon yksiköiden välillä on merkittäviä eroja seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa, ja usein se jääkin yksittäisten työntekijöiden kiinnostuksen ja osaamisen varaan.

Erityisesti tytöillä, joilla on traumaattisia kokemuksia, seksuaalikasvatus ei saa rajoittua pelkkään tiedon jakamiseen, vaan sen tulee tarjota myös tunnetukea, tilaa keskustelulle ja mahdollisuuksia rakentaa omaa seksuaalista identiteettiään turvallisessa ympäristössä (Santalahti & Lehtinen 2023, 76-78). Tyttöjen erityinen asema seksuaalisuudesta käytävässä keskustelussa näkyy edelleen siinä, että heihin kohdistuu enemmän seksuaalista kontrollia, odotuksia ja heidän toimijuutensa saattaa jäädä varjoon (Aalto & Eskelinen 2016, 51-53). Erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten osalta seksuaalikasvatuksen toteuttaminen edellyttää sensitiivisyyttä ja normitietoisuutta. Heteronormatiiviset lähestymistavat eivät tavoita kaikkien nuorten todellisuutta (Taavetti & Lehtonen 2022, 128-130). Nuorten tulee voida kokea, että heidän identiteettinsä tunnustetaan ja hyväksytään ilman pelkoa häpeästä tai syrjinnästä (Ilmonen, Korhonen, Lipsanen, Kaukoranta, Kotiranta & Hyötylä 2024, 34-36).

Tämän opinnäytetyön työelämäkumppanina toimii Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen perustason lastensuojeluyksikkö, Karhukallion lastenkoti. Työ toteutetaan yhteistyössä yksikön henkilöstön kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää Keskustellen-kortit,

jotka tukevat sijaishuollon ammattilaisia seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa ja edistävät sijaishuollossa asuvien tyttöjen hyvinvointia, osallisuutta ja seksuaalioikeuksien toteutumista. Kortit on suunniteltu helpottamaan vaikeiden ja herkkien aiheiden puheeksi ottamista, ja ne tukevat ammattilaisia rakentamaan turvallista, luottamuksellista ja arvostavaa keskusteluilmapiiriä.

Opinnäytetyö on toiminnallinen kehittämistyö, jonka perustana ovat ajankohtainen tutkimustieto, seksuaalikasvatukseen ja sijaishuoltoon liittyvä kirjallisuus, kansalliset ja kansainväliset ohjeistukset sekä kysely sijaishuollon ammattilaisille. Työssä hyödynnetään kehittämistutkimuksen spiraalimallia, joka mahdollistaa ideoinnin, arvioinnin ja kehittämisen syklisen etenemisen (Rossi & Nummela 2013, 112-128). Työprosessi perustuu jatkuvaan ideointiin, arviointiin sekä kehittämiseen, joka tukee työvälineen parantamista ja sen soveltamista käytännössä.

Tavoitteena on tuottaa konkreettinen, visuaalisesti selkeä ja inklusiivinen työväline, joka auttaa sijaishuollon työntekijöitä toteuttamaan seksuaalikasvatusta siten, että jokainen nuori tulee kohdatuksi omana itsenään. Keskustellen-kortit vastaavat käytännön tarpeeseen tarjoamalla matalan kynnyksen menetelmän, jolla työntekijät voivat ottaa puheeksi herkätkin aiheet nuorten kanssa. Toisin kuin monet olemassa olevat materiaalit, kortit on suunniteltu erityisesti sijaishuollon kontekstiin huomioiden tyttöjen erityistarpeet ja traumasensitiivisen lähestymistavan. Opinnäytetyön tietoperusta käsittelee seksuaalikasvatuksen tavoitteita, nuorten tiedontarpeita sekä korttien roolia keskustelun avaajina ja turvallisen vuorovaikutuksen tukena. Tässä opinnäytetyössä on käytetty tekoälyä tekstin kieliasun muokkaamiseen ja tekstin sujuvoittamiseen.

2 Opinnäytetyön yhteistyökumppani

Tämän opinnäytetyön työelämäkumppanina toimii Karhukallion lastenkoti, joka on osa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen lastensuojelupalveluita. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue tarjoaa kattavia sosiaali- ja terveystalvveluja, joiden tavoitteena on vastata yksilöllisiin tarpeisiin ja tukea arjen hyvinvointia kokonaisvaltaisesti (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue 2023). Karhukallion lastenkoti sijaitsee Espoon Viharlaaksossa. Lastenkodissa on kolme perustason yksikköä, joista yksi on 7-paikkainen yksikkö itsenäistyville 16-17-vuotiaille nuorille ja kaksi muuta ovat 7-paikkaisia yksiköitä 10-17-vuotiaille lapsille. Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä yhden näistä yksiköistä kanssa. Lastenkodin toiminnassa painotetaan kodinomaisuutta, turvallisuutta sekä jokaisen nuoren yksilöllisyyden ja oikeuksien kunnioittamista. (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue 2023.)

Karhukallion lastenkodissa toiminta perustuu ratkaisukeskeiseen ja voimavaralähtöiseen työtoteeseen, jossa nuoren omat vahvuudet ja voimavarat nostetaan keskiöön. Yksikön toimintaperiaatteisiin kuuluu nuorten tukeminen niin arjen hallinnassa kuin tunnetaitojen kehittämisessä. Kasvattajilla on keskeinen rooli turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin rakentamisessa ja arjen vuorovaikutuksen tukemisessa, mikä luo perustan myös onnistuneelle seksuaalikasvatukselle (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue 2023; THL 2022).

Yhteistyö Karhukallion lastenkodin kanssa tarjoaa opinnäytetyölle autenttisen ja konkreettisen kontekstin, jossa Keskustellen-kortteja voidaan suunnitella ja arvioida käytännön tarpeista käsin. Seksuaalikasvatus sijaishuollossa vaatii sekä sensitiivisyyttä että ammatillista osaamista, joten Karhukallion henkilöstön kokemukset ja näkemykset ovat arvokkaita korttien sisällön rakentamisessa. Bildjuschkin (2015, 13-14) korostaa, että sijaishuollossa tapahtuvan seksuaalikasvatuksen tulee perustua nuorten todellisiin tarpeisiin ja huomioida heidän yksilölliset lähtökohtansa. Työntekijöiden arjen havainnot siitä, millaisia haasteita ja kysymyksiä nuorten kanssa ilmenee, ohjaavat kehittämistyön konkreettisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta.

Karhukallion lastenkodin toimintaa ohjaavat suomalainen lastensuojelulainsäädäntö sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joiden mukaan sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on oikeus saada kasvuun ja kehitystään tukevaa kasvatusta, mukaan lukien seksuaalikasvatus (Lastensuojelulaki 417/2007; Unicef 2025). Lisäksi toimintaa ohjaavat WHO:n standardit seksuaalikasvatukselle Euroopassa, jotka korostavat laadukkaan seksuaalikasvatuksen merkitystä lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille (WHO 2010, 25-27).

Yhteistyö lastenkodin kanssa mahdollistaa sen arvioimisen, miten Keskustellen-kortit voivat tukea näiden oikeuksien toteutumista arjen kasvatustyössä. Korttien avulla pyritään vastaamaan sijaishuollon kentältä esiin nousseisiin tarpeisiin, kuten kuinka puhua seksuaalisuudesta nuorten kanssa turvallisesti, moninaisuutta kunnioittaen ja heidän kehitysvaiheensa huomioiden. Tämä yhteistyö konkretisoi Pesäpuu ry:n (2022) näkemystä, jonka mukaan jokaisella nuorella on oikeus saada seksuaalikasvatusta, joka vahvistaa hänen oikeuksiaan ja osallisuuttaan - myös ja erityisesti silloin, kun hän elää sijaishuollossa. Kuten Aaltonen (2023, 68) toteaa, lastensuojelun toimintaympäristössä tapahtuvalla seksuaalikasvatuksella on erityinen merkitys nuorten seksuaaliterveyden ja itsemääräämisoikeuden vahvistamisessa.

3 Lastensuojelun sijaishuolto toimintaympäristönä

Sijaishuolto on lastensuojelun toimenpide, jonka tarkoituksena on turvata lapsen oikeus kasvaa ja kehittyä turvallisessa, kehitystä tukevassa ympäristössä silloin, kun omat

vanhemmat eivät siihen syystä tai toisesta kykene. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, ammatillisena perhekotina tai laitoshoidtona, kuten lastenkodissa. Päätös sijaishuoltoon sijoittamisesta perustuu aina lapsen edun ensisijaisuuteen ja yksilöllisen tilanteen kokonaisvaltaiseen arviointiin. (THL 2024a; Lastensuojelulaki 417/2007, 49 §.) Suomessa oli vuoden 2024 aikana kodin ulkopuolelle sijoitettuna yhteensä 17 100 lasta ja nuorta, joista huostassa oli 11 300 lasta (THL 2024, 3).

Sijaishuolto ei ole vain sijoitus fyysiseen paikkaan, vaan se merkitsee syvällistä muutosta lapsen tai nuoren elämässä. Kyseessä on aina lapsen ainutkertainen lapsuus ja nuoruus, jonka aikana koetut muutokset voivat olla merkittäviä. Lapsi tai nuori voi kohdata ihmissuhteiden katkeamista, uuden arjen opettelua, identiteetin rakentumisen haasteita sekä aiempien traumaattisten kokemusten käsittelyä. (Laakso 2019, 73-75.) Näissä muutoksissa tukeminen vaatii sijaishuollon henkilöstöltä erityistä osaamista ja ymmärrystä lapsen kehityksellisistä tarpeista.

Sijaishuollon päämääränä on tukea lasta ja nuorta kohti itsenäistä ja hyvinvoivaa elämää. Tähän sisältyy oikeus laadukkaaseen, yksilöllisesti kohdennettuun kasvatukseen, johon kuuluu myös ikätasoinen ja kehitysvaiheen huomioiva seksuaalikasvatus. (THL 2024b; Bildjuschkin 2015, 13-14.) Kuten Laakso & Enroos (2023, 175-179) toteavat, sijaishuollon laitosympäristössä toteutettavalla kokonaisvaltaisella kasvatuksella voidaan parhaimmillaan tukea merkittävästi lapsen eheytymistä ja korjaavia kokemuksia.

Sijoitetut lapset ja nuoret kohtaavat usein monimutkaisia ja kuormittavia elämäntilanteita, jotka voivat vaikuttaa heidän kehitykseensä, ihmissuhteisiinsa ja käsitykseensä itsestään. Seksuaalikasvatuksen osalta tämä merkitsee, että heillä voi olla erityisen tuen tarpeita, joiden tunnistaminen ja kohtaaminen edellyttävät sijaishuollon henkilöstöltä ammatillista herkkyyttä ja osaamista. (Oinonen & Susineva 2021, 24-25.) Tutkimusten mukaan sijaishuollossa asuvilla nuorilla on keskimääräistä suurempi riski kohdata seksuaalista kaltoinkohtelua, ja he voivat myös olla haavoittuvampia erilaisille hyväksikäytön muodoille (Ikonen, Helakorpi, Hakulinen, Sainio, & Vaara 2022, 54-56.)

Seksuaalikasvatuksen sisällyttäminen sijaishuollon arkeen ei ole ainoastaan kasvatuskysymys, vaan osa laajempaa hyvinvoinnin ja osallisuuden turvaamista. Kuten Taavetti ja Lehtonen (2022, 128-130) korostavat, sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten kohdalla seksuaalioikeuksien toteutumisen varmistaminen on erityisen tärkeää, sillä se vahvistaa heidän itsemääräämisoikeuttaan ja kykyään suojata itseään. Kortenieniemi-Poikela ja Cacciatore (2023, 45-47) painottavat, että seksuaalikasvatuksen tulisi aina perustua lapsen tai nuoren omaan kehitysvaiheeseen, ei niinkään ikään, mikä korostuu erityisesti sijaishuollossa asuvien nuorten kohdalla, joilla voi olla erilaisia kehityksellisiä viiveitä tai traumakokemuksia.

Seksuaalikasvatuksen toteutuminen käytännön arjessa vaihtelee huomattavasti, vaikka lastensuojelun sijaishuollon tehtävistä ja velvollisuuksista säädetään lainsäädännössä. Santalahti ja Lehtinen (2023, 28-30) mukaan sijaishuollon yksiköiden välillä on merkittäviä eroja seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa, ja usein se jää yksittäisten työntekijöiden kiinnostuksen ja osaamisen varaan. Tämä opinnäytetyö pyrkii vastaamaan juuri tähän haasteeseen kehittämällä konkreettisen työvälineen, joka tukee seksuaalikasvatuksen systemaattista toteuttamista sijaishuollon arjessa.

3.1 Sijaishuollon kasvuympäristö hyvinvoinnin tukena

Sijaishuollon ympäristöillä, sekä fyysisillä että sosiaalisilla, on merkittävä vaikutus siihen, miten nuoret voivat käsitellä kokemuksiaan ja rakentaa omaa identiteettiään. Turvallinen, hyväksyvä ja lämmin kasvuympäristö tukee nuoren psykososiaalista kehitystä ja vahvistaa hänen luottamustaan aikuisiin korjaavien kokemusten avulla. Tämä on erityisen tärkeää niille lapsille ja nuorille, joiden elämässä on ollut epävarmuutta, hylkäämistä ja kaltoinkohtelua. (Heino & Eriksson 2023, 84-85.)

Sijaishuollon laadulla on tutkitusti suuri merkitys nuorten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. THL:n tutkimukset (2023.) osoittavat, että sijoitetut nuoret ovat keskimääräistä alttiimpia mielenterveyden haasteille, itsetunnon ongelmille ja seksuaalisen väkivallan kokemuksille. Myös kansainväliset tutkimukset vahvistavat, että sijaishuollossa asuvilla nuorilla on kohonnut riski erilaisille terveyden ja hyvinvointiin liittyville ongelmille (Ikonen ym. 2022, 54-60). Seksuaalikasvatus sijaishuollossa toimii merkittävänä keinona vahvistaa nuoren resilienssiä, kykyä selviytyä vaikeista tilanteista ja rakentaa ehjempää minäkuvaa (Oinonen & Susineva 2021, 9).

Heino & Eriksson (2023, 84-85) korostavat, että lastensuojelulaitoksissa nuoren kehitystä tukevan kasvuympäristön luominen edellyttää rakenteellisia tekijöitä, kuten riittävää henkilöstömitoitusta ja osaamista, mutta myös arvostavaa ja välittävää kohtaamista arjessa. Lahtinen, Laitinen ja Pekkarinen (2023, 89-91) painottavat, että sijaishuollon ympäristöjen tulisi olla traumainformoituja, eli traumakokemusten vaikutukset tunnistavia ja huomioivia, mikä on edellytys myös laadukkaalle seksuaalikasvatukselle.

Turvallinen toimintaympäristö tarkoittaa paitsi fyysistä turvaa, myös emotionaalista turvallisuutta: nuori voi ilmaista itseään, tulla kuulluksi ja kohdatuksi kunnioittavasti - riippumatta hänen taustastaan, sukupuolestaan tai seksuaalisesta suuntautumisestaan (Oinonen & Susineva 2021, 12; Laakso & Enroos 2023, 175-177). Aaltosen (2023, 167-171) mukaan sijaishuollossa tapahtuva kohtaaminen voi parhaimmillaan tarjota nuorelle korjaavia kokemuksia, jotka vahvistavat hänen kykyään luottaa aikuisiin ja muodostaa terveitä ihmissuhteita.

Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen ei ole mahdollista ilman turvallista ja luottamuksellista vuorovaikutusta. Avoin keskusteluilmapiiri ja sensitiivinen kohtaaminen tukevat nuorta rakentamaan käsitystä omasta kehostaan, rajoistaan ja oikeuksistaan (Santalahti & Lehtinen 2023, 76-78; Bildjuschkin 2022, 45-47). Kuten Ahonen (2023, 129-131) toteaa, sijaishuollossa tapahtuva seksuaalikasvatus vaatii työntekijöiltä reflektiivistä työtettä ja omien arvojen ja asenteiden tarkastelua, jotta nuorten moninaisuus tulee aidosti huomioiduksi.

Varhaisessa vaiheessa luodut normit ja odotukset voivat joko tukea tai estää yksilön mahdollisuutta ilmaista itseään vapaasti. Seksuaalisuudesta puhumisen kulttuuri heijastuu vahvasti siihen, millaisia käsityksiä nuorille muodostuu (WHO & BZgA 2020, 18-20; Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2023, 38-40). Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat sijaishuollon nuoret, joiden kohdalla hyväksyvä ja moninaisuutta kunnioittava kasvuympäristö korostuu entisestään (Pösö & Heino 2022, 214-216).

Sijaishuollon toimintaympäristön kehittäminen ei ole vain rakenteellinen kysymys - se on myös arvovalinta, joka heijastaa yhteiskunnan suhtautumista lasten oikeuksiin, seksuaalisuuteen ja moninaisuuteen. Kuten Heino ja Eriksson (2023, 56-58) toteavat, sijaishuollon laatu on myös yhteiskunnallinen kysymys, joka liittyy laajemmin sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. Tarvitaankin sekä poliittista tahtoa että konkreettisia työkaluja sijaishuollon ammattilaisten tueksi, jotta jokainen sijaishuollossa asuva nuori saisi tarvitsemansa tuen turvallisen ja vahvan identiteetin rakentamiseen (Laakso & Enroos 2023, 175-177).

3.2 Sosiaalipedagoginen lähestymistapa sijaishuollon arjessa

Sosiaalipedagogiikka on keskeinen teoreettinen ja käytännöllinen lähestymistapa sijaishuollon arjessa, jossa painotetaan nuorten osallistumista ja aktiivista roolia omassa kehityksessään ja kasvatuksessaan. Tämä pedagoginen suuntaus korostaa yksilön ja yhteisön välistä dialogista vuorovaikutusta, jossa kasvattajat eivät ole vain ohjaajia vaan toimivat myös kanssaoppijoina ja tukijoina, jotka edistävät nuorten osallisuutta ja identiteetin rakentumista (Timonen-Kallio & Hämäläinen 2021, 118-121). Sosiaalipedagogiikka perustuu ajatukseen, että nuoret ovat aktiivisia toimijoita, jotka voivat itse vaikuttaa omaan elämäänsä ja hyvinvointiinsa, kunhan he saavat siihen tarvittavat tukirakenteet ja mahdollisuudet (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2023, 63-65).

Sosiaalipedagogiikan ytimessä on sosiokulttuurisen innostamisen periaate, joka korostaa yksilön toimijuutta ja kyvykkyyttä. Kiilakoski ja Nivala (2021, 182-186) toteaa, että innostamisen avulla voidaan tukea nuorten kriittistä ajattelua ja kykyä reflektoida omia kokemuksiaan, mikä on erityisen tärkeää sijaishuollossa asuvien nuorten kohdalla, joiden

mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä ovat usein rajallisemmat kuin muilla ikätovereilla.

Sijaishuollossa sosiaalipedagogiikka näkyy erityisesti siinä, miten nuoria rohkaistaan ottamaan vastuuta omasta kehityksestään ja elämään liittyvistä valinnoista. Tällöin ei riitä pelkkä ohjaaminen, vaan tärkeää on luoda sellaisia toimintatapoja ja arjen käytäntöjä, jotka mahdollistavat nuorten aktiivisen osallistumisen (Rossi & Nummela 2013, 112-128; Timonen-Kallio & Hämäläinen 2021, 118-120). Nuorten osallisuus seksuaalikasvatuksessa on yksi keskeinen osa tätä prosessia, sillä se ei ole pelkästään tiedon jakamista, vaan myös nuorten kokemusten ja näkökulmien huomioimista yksilöllisesti.

Sosiaalipedagoginen näkökulma tukee nuoren itsetunnon kehittymistä ja antaa hänelle välineitä tunnistaa omat rajansa ja oikeutensa, mikä on erityisen tärkeää niille nuorille, jotka ovat kokeneet kaltoinkohtelua tai väkivaltaa (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2023, 63-65).

Arjen kasvatustyössä sosiaalipedagogiikka korostaa yhteisön merkitystä nuoren hyvinvoinnille. Sijaishuollon ympäristössä tämä tarkoittaa paitsi turvallisten fyysisten olosuhteiden tarjoamista, myös avoimen, lämpimän ja hyväksyvän ilmapiirin luomista. Yhteisön tuki voi edistää nuoren elämänhallintaa ja auttaa häntä käsittelemään aiempia vaikeita kokemuksia (Väestöliitto 2021). Erityisen merkityksellistä on huomioida, että sosiaalipedagoginen lähestymistapa huomioi erilaiset oppimistyyliä ja antaa tilaa nuorten omalle toimijuudelle (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2023, 63-68).

Sosiaalipedagogiikan periaatteet ovat erityisen tärkeitä, koska sijaishuollon nuorilla on usein taustallaan traumaattisia kokemuksia. Traumaattiset kokemukset vaikuttavat yleensä nuoren kehitykseen ja hyvinvointiin sekä tapaan nähdä ja kokea maailmaa. Kuten Pösö ja Heino (2022, 212-218) osoittavat, sosiaalipedagoginen lähestymistapa tarjoaa keinoja näiden haasteiden kohtaamiseen ja tukee nuorten voimavarojen löytymistä traumainformoidulla työtöteellä. Seksuaalikasvatus osana tätä lähestymistapaa ei ole vain tiedon välittämistä, vaan se tukee nuorten kykyä ymmärtää omaa kehitystään, seksuaalisuuttaan ja ihmissuhteitaan turvallisessa ympäristössä (Hirvonen & Laiti-Hedemäki 2016, 76-93; Santalahti & Lehtinen 2023, 76-78).

Lahtinen, Laitinen ja Pekkarinen (2023, 89-91) korostaa, että sosiaalipedagogiikka sijaishuollossa painottaa yksilöllistä kohtaamista, jossa nuoren elämänhistoria ja kokemukset otetaan huomioon. Tämä on erityisen tärkeää seksuaalikasvatuksessa, jossa nuoren aiemmat kokemukset saattavat vaikuttaa voimakkaasti siihen, miten hän suhtautuu seksuaalisuuteen liittyviin kysymyksiin. Sosiaalipedagogiikan avulla voidaan luoda tila, jossa nuori voi turvallisesti käsitellä näitä kysymyksiä omista lähtökohdistaan käsin.

Tärkeää on myös huomioida, että sosiaalipedagogiikka ei ole vain nuoren yksilöllisten tarpeiden täyttämistä, vaan myös yhteisön ja ympäristön roolia kasvattajina. Sijaishuollossa tämä tarkoittaa työntekijöiden ja nuorten välistä jatkuvaa vuorovaikutusta, jossa nuoret voivat kokea olevansa osa yhteisöä ja heillä on mahdollisuus kehittää omia taitojaan ja vahvuuksiaan (Pesäpuu ry 2022; Kiilakoski & Nivala 2021, 182-184). Tällöin nuorten itsetunto ja identiteetti saavat vahvan pohjan, joka tukee heidän elämänhallintaansa ja psyykkistä tasapainoaan.

Sosiaalipedagoginen lähestymistapa vahvistaa seksuaalikasvatusta sijaishuollossa tarjoamalla nuorille mahdollisuuden osallistua aktiivisesti keskusteluihin omasta kehostaan, seksuaalisuudestaan ja oikeuksistaan (WHO & BZgA 2020, 25-27; Bildjuschkin & Ruuhilahti 2022, 53-55). Tämä lähestymistapa auttaa luomaan turvallisen ja kunnioittavan ympäristön, jossa nuoret voivat käsitellä seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä ilman pelkoa tuomitsemisesta tai leimaamisesta. Kuten Aaltonen (2023, 167-169) toteaa, sijaishuollossa asuville nuorille on erityisen tärkeää tarjota osallisuuden kokemuksia ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä, mikä edistää heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan ja tukee positiivista seksuaalista identiteettiä.

4 Seksuaalikasvatus nuorten hyvinvoinnin edistäjänä

Seksuaaliterveys on laaja-alainen ja elämänmittainen aihe, joka on sidoksissa yksilön seksuaaliseen kehitykseen, minäkuvaan ja oikeuksiin. Seksuaaliterveyden ylläpitäminen seksuaalikasvatuksen avulla ei rajoitu pelkkään biologisen tiedon jakamiseen, vaan se sisältää myös emotionaalisen, sosiaalisen ja eettisen ulottuvuuden (Aalto & Eskelinen 2016, 48-50). Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea nuorten itsetuntemusta, vahvistaa heidän itsemääräämisoikeuttaan ja edistää kykyä luoda terveitä, kunnioittavia ihmissuhteita (Santalahti & Lehtinen 2023, 76-78; Bildjuschkin & Ruuhilahti 2022, 24-26).

Seksuaalikasvatus tarjoaa nuorille välineitä ymmärtää omaa kehoa, tunteita, rajoja ja oikeuksiaan paremmin. Se on keskeinen keino ennaltaehkäistä seksuaalista häirintää ja väkivaltaa sekä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta (Väestöliitto 2021; THL 2023a). Erityisen tärkeää on tarjota turvallinen tila keskustella näihin liittyvistä kysymyksistä ilman häpeää tai pelkoa (Pesäpuu ry 2022). Kuten Kiilakoski (2023, 142-144) toteaa, seksuaalikasvatus voi parhaimmillaan toimia väylänä nuorten osallisuuden ja toimijuuden vahvistamiseen, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten kohdalla.

4.1 Seksuaalikasvatuksen merkitys nuorten kehityksessä

Nuoruus on intensiivisen kehityksen aikaa, jolloin nuori rakentaa identiteettiään, tutustuu omaan kehoonsa ja etsii paikkaansa yhteisössä. Seksuaalikasvatus tukee tätä prosessia tarjoamalla tietoa, sanoitusta tunteille ja emotionaalista tukea (Aalto & Eskelinen 2016, 51-53; Cacciatore & Ingman-Friberg 2022, 78-80). Kuten Korteniemi-Poikela ja Cacciatore (2023, 35-37) korostavat seksuaalisuuden portaat -mallissaan, seksuaalisuuden kehitys etenee vaiheittain, ja kasvattajien tehtävänä on tukea nuorta hänen yksilöllisessä kehitystahdissaan.

Nuoren seksuaalisuus on kokonaisvaltainen ilmiö, johon liittyvät tunteet, keho, halut, arvot ja vuorovaikutus. Seksuaalisuus on osa nuoren identiteettiä, ja sen kehittyminen vaikuttaa myös hänen kykynsä solmia ihmissuhteita ja ymmärtää omia rajojaan (Väestöliitto 2021; Oinonen & Susineva 2021, 18-20). Honkasalo (2022, 212-214) toteaa, että nuorten seksuaalisuutta tulisi lähestyä voimavarakeskeisesti ja positiivisesta näkökulmasta, ei vain riskien ja vaarojen kautta.

Tyttöjen kohdalla on tärkeää huomioida seksuaalisuuteen liittyvät ulkopuolelta tulevat normit, paineet ja odotukset. Seksuaalikasvatus voi auttaa purkamaan haitallisia stereotyyppioita ja edistämään tyttöjen oikeutta omaan kehollisuuteensa ja rajojen asettamiseen (Pesäpuu ry 2022; Mäkelä & Brunila 2023, 64-66). Erityisen merkityksellistä tämä on sijaishuollossa asuville tytöille, jotka voivat joutua kohtaamaan monenlaisia seksuaalisuuteen liittyviä ristiriitaisia viestejä sekä vertaisryhmistä että ympäröivästä yhteiskunnasta (Huoviala & Lahtinen 2023, 45-48).

Seksuaalikasvatuksella on merkittävä vaikutus myös nuorten seksuaaliseen itsetuntoon ja kehonkuvaan. Erityisesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret voivat kohdata epävarmuutta ja häpeää, elleivät he saa itselleen merkityksellistä ja tunnistavaa seksuaalikasvatusta. Oikein toteutettuna seksuaalikasvatus voi vahvistaa nuoren osallisuutta, identiteettiä ja turvallisuuden tunnetta (Santalahti 2023, 76-78; Taavetti & Lehtonen 2022, 128-130). Huotari ja Salminen (2023, 93-95) havaitsivat, että positiivinen seksuaalikasvatus vahvistaa nuorten kykyä tunnistaa ja ilmaista omia tarpeitaan sekä asettaa rajoja.

4.2 Seksuaalikasvatuksen keskeiset mallit ja periaatteet

Seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen on kehitetty useita eri malleja, joista keskeisiä ovat kehitysvaiheeseen perustuva malli, osallistava malli sekä integroidut kasvatusmallit (Hämäläinen & Kurki 2022, 115-118; Bildjuschkin 2022, 45-47). Kehityksellinen lähestymistapa huomioi nuoren iän, kehitystason ja elämäntilanteen. Lähestymistapa tarjoaa tietoa ja tukea vaiheittain, nuoren ehdoilla (Väestöliitto 2021; Rinkinen, Halonen & Apter 2022, 167-169).

Osallistava seksuaalikasvatus painottaa nuorten aktiivista roolia. Siinä nuorten omia ajatuksia, kokemuksia ja kysymyksiä pidetään lähtökohtana keskustelulle. Tavoitteena on tukea nuoren toimijuutta, osallisuutta ja päätöksentekokykyä omassa elämässään (Pesäpuu ry 2022; Kiilakoski 2023, 142-144). Käsitukset, joita opitaan varhaislapsuudessa sukupuolesta ja seksuaalisuudesta, vaikuttavat merkittävästi siihen, miten nuori suhtautuu omaan kehoonsa ja seksuaalisuuteensa (Cacciatore & Ingman-Friberg 2022, 78-80; Mäkelä & Brunila 2023, 64-66).

Intersektionaalinen lähestymistapa seksuaalikasvatuksessa huomioi, että nuorten identiteetit ja kokemukset muodostuvat monien eri tekijöiden, kuten sukupuolen, seksuaalisuuden, etnisyyden ja vammaisuuden, risteyskohdissa (Ilmonen ym., 2024, 34-36). Tämä näkökulma on erityisen tärkeä sijaishuollon kontekstissa, jossa nuorilla voi olla hyvin erilaisia taustoja ja kokemuksia (Pösö & Heino 2022, 210-219).

Kasvattajien kouluttaminen ja valmennus ovat oleellinen osa seksuaalikasvatuksen onnistumista. Työntekijöillä tulee olla tietoa, rohkeutta ja kykyä kohdata moninaisuutta ja käsitellä myös vaikeita aiheita turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä. Seksuaalikasvatuksen periaatteet, kuten oikeus tietoon, kunnioitus, sensitiivisyys ja yhdenvertaisuus muodostavat eettisen perustan, jonka varaan kaikki toiminta rakentuu (WHO & BZgA 2020, 25-27; Bildjuschkin & Ruuhilahti 2022, 53-55).

Dialoginen seksuaalikasvatus korostaa vastavuoroisuutta ja kohtaamisen merkitystä. Tässä lähestymistavassa nuori nähdään aktiivisena toimijana, ei pelkästään tiedon vastaanottajana (Bildjuschkin 2022, 42-44). Kuten Santalahti ja Lehtinen (2023, 102-104) painottavat, dialogisuus seksuaalikasvatuksessa edellyttää kasvattajalta reflektiivistä työtettä ja kykyä tarkastella omia arvojaan ja asenteitaan.

4.3 Seksuaalikasvatusta ohjaava lainsäädäntö ja suositukset

Seksuaalikasvatuksen toteutusta ohjaavat Suomessa useat lait ja kansainväliset sopimukset. Perusopetuslaki (628/1998) velvoittaa järjestämään opetusta, joka tukee oppilaan kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseen toimintaan. Tämä kattaa myös seksuaalikasvatuksen osana laaja-alaista hyvinvointikasvatusta. Lastensuojelulaki (417/2007) puolestaan velvoittaa huolehtimaan sijoitettujen lasten hyvinvoinnista kokonaisvaltaisesti - mukaan lukien heidän oikeudestaan seksuaaliseen ja keholliseen koskemattomuuteen sekä turvataitoihin.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (Unicef 2025.) korostaa lasten oikeutta saada kehitystään tukevaa tietoa ja kasvatusta. Tämä tarkoittaa muun muassa oikeutta tietoon, joka auttaa lasta ymmärtämään itseään, suojaamaan itseään ja toimimaan omaksi edukseen. WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa (Who & BZgA 2020) määrittelevät myös

seksuaalikasvatuksen sisältöjä ja menetelmiä eri ikäryhmille, painottaen ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa (THL 2023a).

Terveydenhuoltolaki (1326/2010) ja sosiaalihuoltolaki (1301/2014) korostavat terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä ennaltaehkäisevää työtä, johon seksuaalikasvatus olennaisesti kuuluu. Lisäksi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) ja tasa-arvolaki (609/1986) luovat perustan syrjimättömälle seksuaalikasvatukselle, joka huomioi erilaisten nuorten tarpeet (Mäkinen & Kekoni 2023, 76-78).

Lainsäädäntö luo perustan, mutta yksittäisten ammattilaisten asenteet, osaaminen ja arvot ratkaisevat sen, miten seksuaalikasvatus käytännössä toteutuu. Seksuaalikasvattajalla on velvollisuus kohdata jokainen nuori arvostavasti ja luoda ilmapiiri, jossa keskustelu on mahdollista - riippumatta nuoren taustasta, identiteetistä tai kokemuksista. Kuten Rinkinen ym. (2022, 167-169) toteavat, laadukas seksuaalikasvatus perustuu aina nuoren oikeuteen saada oikeaa ja ajantasaista tietoa sekä tukea oman seksuaalisuutensa ymmärtämiseen ja hyväksymiseen.

5 Seksuaalikasvatus sijaishuollon kontekstissa

Seksuaalikasvatus sijaishuollossa on olennainen osa nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemista ja oikeuksien toteutumista. Sijoitetut nuoret voivat olla erityisen alttiita hyväksikäytölle, väkivallalle, kaltoinkohtelulle ja ihmissuhdeongelmille. Näiden kokemusten takia sijaishuollon nuorilla on usein vaikeuksia kehonkuvan, rajojen tunnistamisen ja itsemääräämisoikeuden kanssa (Pesäpuu ry 2022; Ikonen ym. 2022, 54-56). Seksuaalikasvatus tarjoaa välineitä näiden kokemusten käsittelemiseen turvallisessa ympäristössä ja auttaa rakentamaan tervettä seksuaali-identiteettiä.

Aaltonen ja Kallio (2023, 92-94) korostavat, että sijaishuollossa toteutettava seksuaalikasvatus tulisi nähdä osana laajempaa turvataitojen ja resilienssin vahvistamista. Tutkimuksissa on todettu, että sijaishuollossa nuoret kohtaavat useammin seksuaalisen väkivallan kokemuksia ja heidän seksuaalioikeuksiensa toteutumisessa on puutteita (Huoviala & Lahtinen 2022, 42-58). Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että sijaishuollon henkilöstöllä on riittävät valmiudet toteuttaa laadukasta seksuaalikasvatusta (Bildjuschkin 2022, 52-54).

Sijaishuollossa nuorten arjessa toistuvat tilanteet voivat tarjota luontevia hetkiä nostaa seksuaalisuuteen liittyviä aiheita esiin. Tällöin työntekijöillä on keskeinen rooli sekä kasvattajana että sensitiivisinä keskustelukumppaneina (Hirvonen & Laiti-Hedemäki 2016, 76-93). Seksuaalikasvatuksen ei tulisi olla erillinen tapahtuma, vaan osa jatkuvaa vuorovaikutusta, jossa nuoren kokemukset, kysymykset ja huolenaiheet huomioidaan aidosti ja kunnioittavasti (Ilmonen ym. 2024, 34-36; Bildjuschkin 2021, 42-44).

Tutkimukset osoittavat, että laadukkaalla seksuaalikasvatuksella voidaan merkittävästi vähentää nuorten riskikäyttäytymistä ja tukea heidän seksuaaliterveyttään (Rinkinen, Halonen & Apter 2022, 167-169). Huotari ja Salminen (2023, 93-95) painottavat, että sijaishuollon kontekstissa on erityisen tärkeää huomioida myös traumainformoitu lähestymistapa seksuaalikasvatuksessa, sillä monilla sijoitetuilla nuorilla on taustallaan kokemuksia, jotka vaikuttavat heidän suhtautumiseensa omaan kehoonsa ja seksuaalisuuteensa.

Erityisesti tyttöjen kohdalla on tärkeää huomioida seksuaalikasvatuksen turvallisuutta, itsetuntoa ja osallisuutta vahvistava merkitys. Monet sijaishuollossa olevat tytöt ovat kohdanneet hyväksikäyttöä tai kaltoinkohtelua, mikä voi aiheuttaa syvää epävarmuutta ja häpeää suhteessa omaan kehoon ja seksuaalisuuteen (Aalto & Eskelinen 2016, 48-50; Mäkelä & Brunila 2023, 64-66). Seksuaalikasvatus voi auttaa purkamaan näitä kokemuksia ja rakentamaan ymmärrystä siitä, että jokaisella on oikeus tulla kohdelluksi kunnioittavasti ja turvassa.

Seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa korostuu sukupuolisensitiivisyys ja moninaisuuden tunnistaminen. Heteronormatiiviset mallit eivät tavoita kaikkien nuorten todellisuutta; erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret tarvitsevat tunnistavaa ja hyväksyvää ohjausta. Vähemmistöihin kuuluvat nuoret voivat olla erityisen haavoittuvassa asemassa sijaishuollossa, ja heidän kohtaamisensa vaatii tietoista työtettä, jossa identiteetti nähdään voimavarana eikä ongelmana (Oinonen & Susineva 2021, 30-33; Taavetti & Lehtonen 2022, 128-130).

Seksuaalikasvatus toimii myös välineenä seksuaalisen väkivallan ehkäisyssä. Nuorille tulee tarjota tietoa suostumuksesta, rajoista ja oikeudesta sanoa ei sekä mahdollisuuksia harjoitella turvataitoja ja puheeksi ottamisen keinoja. Tämä ei ainoastaan vahvista nuoren turvallisuudentunnetta, vaan voi ehkäistä haitallisia kokemuksia tulevaisuudessa (Lahtinen, Laitinen & Pekkarinen 2023, 82-97; Aaltonen & Kallio 2023, 92-94).

Kulttuurisensitiivinen työote on tärkeä osa sijaishuollon seksuaalikasvatusta. Nuorten taustat vaihtelevat, ja seksuaalisuuteen liittyy eri kulttuureissa erilaisia uskomuksia, arvoja ja normeja. Seksuaalikasvatus ei saa syrjiä, painostaa tai yleistää, vaan sen tulee mukautua yksilön tarpeisiin ja tarjota tilaa avoimelle keskustelulle (Rossi & Nummela 2013, 112-128; Honkasalo 2022, 212-214).

Seksuaalikasvatus sijaishuollossa ei ole vain oikeus. Se on myös keino vahvistaa nuorten kykyä kohdata elämänsä haasteita, rakentaa myönteinen minäkuva ja kehittää luottamuksellisia, turvallisia ihmissuhteita. Tämä edellyttää ammattilaiselta tietoa, koulutusta ja rohkeutta kohdata nuoria arvostavasti ja avoimesti (Ilmonen ym. 2024, 34-36).

5.1 Tyttöjen erityiset tarpeet ja oikeudet

Seksuaalikasvatus on erityisen tärkeää sijaishuollossa oleville tytöille, koska heidän elämässään voi olla monia tekijöitä, jotka tekevät heistä erityisen haavoittuvaisia seksuaaliselle hyväksikäytölle ja väkivallalle. Monet sijaishuollossa olevat tytöt ovat kokeneet traumaattisia tilanteita, kuten seksuaalista hyväksikäyttöä, kaltoinkohtelua tai perheväkivaltaa. Nämä traumaattiset kokemukset voivat vaikuttaa heidän käsitykseensä omasta seksuaalisuudestaan, kehostaan ja oikeuksistaan (Ilmonen ym. 2024, 34-36; Huotari & Salminen 2023, 93-95).

Traumaattisten kokemusten seurauksena tytöt saattavat kokea häpeää, syyllisyyttä tai epätervettä käsitystä omasta arvostaan ja seksuaalisuudestaan. Erityisesti tytöillä nämä kokemukset voivat ilmetä myös yliseksuaalisena käytöksenä, rajojen hämärtyminenä tai vaikeutena tunnistaa uhkaavia tilanteita (Aaltonen 2023, 167-169; Huotari & Salminen 2023, 93-95). Siksi seksuaalikasvatus on äärimmäisen tärkeä väline, jonka avulla voidaan tukea heidän seksuaalisen hyvinvointinsa kehittymistä, itsetunnon vahvistamista ja oikeuksien tunnustamista.

Seksuaalikasvatuksen tulisi lähestyä tyttöjen tarpeita erityisesti itsetunnon ja itsearvostuksen näkökulmasta. Tämä on keskeistä, sillä monilla tytöillä saattaa olla epävarmuuksia oman kehon ja seksuaalisuuden suhteen, erityisesti jos he ovat kokeneet hyväksikäyttöä tai muuta kaltoinkohtelua. Kuten Mäkelä ja Brunila (2023, 64-66) toteavat, tyttöjen seksuaalisuuteen kohdistuu yhteiskunnassa monenlaisia odotuksia, rajoituksia ja normeja, jotka voivat tehdä oman seksuaalisen identiteetin rakentamisesta haastavaa.

Seksuaalikasvatuksen tulisi tarjota työkaluja ja tukea itsetunnon kehittämiseen, jotta tytöt voivat oppia arvostamaan itseään ja tunnistamaan, että heillä on oikeus turvallisiin, arvostaviin ja kunnioittaviin suhteisiin. Seksuaalikasvatus voi auttaa nuoria ymmärtämään, että heidän kokemuksensa eivät määritä heidän arvoaan tai oikeuttaan hyvään ja turvalliseen elämään (Rossi & Nummela 2013, 112-128; Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2023, 38-40).

Toinen tärkeä osa sijaishuollon seksuaalikasvatusta on oikeus omiin seksuaalioikeuksiin. Seksuaalikasvatuksessa on tärkeää opettaa tytöille, miten he voivat tunnistaa ja asettaa omat rajansa sekä kunnioittaa muiden rajoja. Tämä on erityisen tärkeää sijaishuollossa, koska tytöillä saattaa olla häilyviä käsityksiä siitä, mitä on tervettä ja kunnioittavaa käyttäytymistä ihmissuhteissa (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2022, 53-55).

Seksuaalikasvatus voi auttaa tyttöjä tunnistamaan terveiden ja epäterveiden ihmissuhteiden piirteet ja luomaan realistisia odotuksia siitä, miten heidän tulisi tulla kohdelluksi. Heille on tärkeää opettaa, että heillä on oikeus sanoa "ei" ja että heidän ei tarvitse hyväksyä mitään, mikä tuntuu epämukavalta tai loukkaavalta. Tämä osaltaan vähentää riskiä joutua uudelleen

hyväksikäytön kohteeksi ja vahvistaa heidän kykyään puolustaa omia oikeuksiaan (Lahtinen, Laitinen & Pekkarinen 2023, 89-91).

Erityisesti sijaishuollossa seksuaalikasvatus ei saisi olla kertaluonteinen tai yksittäinen interventio, vaan sen tulisi olla jatkuva ja luonteva osa nuoren tukemista arjessa. Seksuaalikasvatuksen ei pitäisi olla pelkkä informatiivinen sessio, vaan sen tulisi liittyä jokaiseen nuoren elämän osa-alueeseen, kuten itsetuntoon, ihmissuhteisiin ja tunne-elämään (Pesäpuu ry 2022; Santalahti & Lehtinen 2023, 102-104).

Sijaishuollossa ammattilaisten, kuten kasvattajien ja sosiaalityöntekijöiden, rooli on äärimmäisen tärkeä turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin luomisessa, jotta tytöt voivat käsitellä seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä avoimesti ja ilman pelkoa tuomitsemisesta. Nuorten ja ammattilaisten välinen luottamussuhde on avainasemassa seksuaalikasvatuksen onnistumisessa (Timonen-Kallio & Hämäläinen 2021, 118-120).

Ammattilaisten rooli korostuu erityisesti silloin, kun tytöillä on mahdollisia kiinnostuksen kohteita ja kiintymyksiä heihin. Sijaishuollossa työskentelevien aikuisten on oltava erityisen tietoisia rajoista ja ammatillisen käytöksen merkityksestä (Ilmonen ym. 2024, 34-36; Känkänen 2022, 112-115). On tärkeää, että ammattilaiset osaavat erottaa omat tunteensa ja roolinsa sekä luoda sellaisen ympäristön, jossa tytöt voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja tuetuksi ilman pelkoa väärinkäsityksistä tai epäterveistä suhteista.

Seksuaalikasvatus sijaishuollossa oleville tytöille tulisi huomioida moninaiset taustat ja yksilölliset tarpeet. Sijaishuollon nuoret tulevat usein eri kulttuureista ja elämäntilanteista, mikä vaikuttaa heidän kokemuksiinsa ja suhtautumiseensa seksuaalisuuteen (Honkasalo 2022, 212-214). Seksuaalikasvatuksessa on tärkeää tunnistaa tämä moninaisuus ja tarjota tytöille yksilöllistä tukea, mikä vastaa heidän elämänkokemuksiinsa ja tarpeisiinsa.

Seksuaalikasvatuksen jatkuvuus ja syvyys ovat tärkeitä, jotta se voi aidosti tukea sijaishuollossa olevien tyttöjen hyvinvointia. Tämä prosessi ei rajoitu vain satunnaisiin keskusteluihin, vaan sen tulisi olla jatkuva osa nuorten arkea, jossa ammattilaiset tarjoavat jatkuvaa tukea ja tietoa nuorten kehitysvaiheiden mukaan (Oinonen & Susineva 2021, 18-20; Aaltonen & Kallio 2023, 92-94).

5.2 Sukupuolisensitiivinen ja moninaisuutta kunnioittava työote

Sukupuolisensitiivinen ja moninaisuutta huomioiva työote on keskeinen osa nuorten hyvinvoinnin tukemista, erityisesti lastensuojelun sijaishuollossa. Tällöin tunnustetaan ja kunnioitetaan nuorten sukupuolen, seksuaalisuuden, kulttuurin ja muiden identiteettiin liittyvien tekijöiden moninaisuus. Työn tavoitteena on luoda hyväksyvä ja turvallinen

ympäristö, jossa nuori voi ilmentää itseään vapaasti, ilman pelkoa syrjinnästä tai leimautumisesta (Oinonen & Susineva 2021, 30-33; Mäkinen & Kekoni 2023, 76-78).

Sukupuolisensitiivinen lähestymistapa tarkoittaa stereotyyppien ja normien purkamista kasvatuksessa sekä tilan antamista erilaisille tavoille olla ja kokea sukupuolta. Erityisesti vähemmistönuorten kohdalla on tärkeää, että työntekijät osaavat kohdata nuoret heidän omista lähtökohdistaan käsin (Oinonen & Susineva 2021, 30-33; Mäkelä & Brunila 2023, 64-66). Lahtinen, Laitinen & Pekkarinen (2023, 89-91) korostavat, että sijaishuollon toimintaympäristössä erityisen tärkeää on työntekijöiden ymmärrys siitä, miten aiemmin koettu syrjintä voi vaikuttaa nuoren käsityksiin itsestään ja hänen tapansa toimia vuorovaikutustilanteissa.

Iso osa vähemmistönuorten kohtaamisessa liittyy näkymättömyyden kokemuksen välttämiseen ja normaaliin huomioimiseen. Moninaisuuden huomioiminen vaatii työntekijöiltä myös jatkuvaa koulutusta, reflektiota omista asenteista sekä tietoista pyrkimystä yhdenvertaisuuden edistämiseen (Oinonen & Susineva 2021, 25; Ahonen 2023, 129-131). Huoviala & Lahtinen (2023, 45-48) mukaan työntekijöiden tulee olla tietoisia siitä, millaisia rajoittavia normeja he voivat huomaamattaan ylläpitää omassa toiminnassaan ja puheessaan.

Seksuaalikasvatuksen tulisi olla inklusiivista eli sen on tuettava kaikkien nuorten oikeutta tulla nähdyksi ja kuulluksi. Vähemmistöihin kuuluvat nuoret, kuten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, kohtaavat usein ulkopuolisuutta, syrjintää tai hyväksynnän puutetta niin perheissä, yhteisöissä kuin palvelujärjestelmässäänkin. Tämä voi heikentää itsetuntoa ja vaikeuttaa identiteetin rakentamista (Oinonen & Susineva 2021, 30-33; Taavetti & Lehtonen 2022, 128-130).

Kuten Mäkinen ja Kekoni (2023, 76-78) korostavat, sukupuolisensitiivinen lähestymistapa sijaishuollossa edellyttää työntekijöiltä kykyä tunnistaa omia ennakkoluulojaan ja stereotyyppioitaan sekä halukkuutta oppia jatkuvasti lisää moninaisuudesta. Tämä on erityisen tärkeää, koska sijaishuollossa olevilla nuorilla on usein taustallaan kokemuksia, jotka tekevät heistä erityisen haavoittuvia vähemmistöstressille ja syrjinnälle. Taavetti & Lehtonen (2022, 128-130) toteavat, että etenkin sijaishuollossa asuvien sukupuolidysforiaa kokevien nuorten kohdalla on tärkeää varmistaa riittävä psykososiaalinen tuki identiteetin rakentamiseen.

Turvallisen tilan luominen seksuaalikasvatukseen on erityisen tärkeää. Tällainen tila ei ole vain fyysinen, vaan myös emotionaalinen ja sosiaalinen. Se tarkoittaa ympäristöä, jossa nuori voi käsitellä seksuaalisuuttaan ja sukupuoli-identiteettiään ilman pelkoa hylkäämisestä tai tuomitsemisesta (Oinonen & Susineva 2021, 30-33; Kiilakoski & Nivala 2021, 182-184). Tuki voi tarkoittaa myös turvataitojen opettamista ja nuorten oikeuksien vahvistamista, jotta he osaavat tunnistaa seksuaalista häirintää ja suojella itseään.

Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2022, 53-55) painottavat, että sukupuolisensitiivisessä seksuaalikasvatuksessa on tärkeää käyttää inklusiivista kieltä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sukupuolineutraalien termien käyttämistä ja heteronormatiivisten oletusten välttämistä. Näin voidaan varmistaa, että jokainen nuori tuntee olevansa hyväksytty omana itsenään.

Seksuaalioikeudet ovat ihmisoikeuksia, ja jokaisella nuorella on oikeus omaan seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiinsä (WHO & BZgA 2020, 25-27). Sijaishuollossa on tärkeää tunnistaa näiden oikeuksien merkitys, sillä siellä asuvilla nuorilla on usein erityistarpeita ja taustoja, jotka edellyttävät sensitiivistä, osallistavaa ja yksilöllistä lähestymistapaa. Kuten Pösö ja Heino (2022, 214-216) toteavat, sijaishuollon ympäristössä on erityisen tärkeää luoda ilmapiiri, jossa jokainen nuori kokee olevansa arvokas ja hyväksytty riippumatta siitä, miten hän ilmaisee sukupuoltaan tai seksuaalisuuttaan.

Hyvän käytännön esimerkkinä Mäkinen & Kekoni (2023, 76-78) esittelevät sukupuolisensitiivisen työtteen mallin sijaishuollossa, johon kuuluu mm. nuoren itsemäärittelyn kunnioittaminen, oikeiden termien ja pronomien käyttö sekä turvallisen vertaistuen mahdollistaminen. Tällainen lähestymistapa voi merkittävästi vähentää vähemmistöstressiä ja edistää nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Voidaan siis todeta, miten sukupuolisensitiivinen ja vähemmistöjen tarpeita huomioiva seksuaalikasvatus tukee nuorten itsetuntemusta, ehkäisee syrjintää ja antaa välineitä rakentaa terveitä ihmissuhteita. Kasvattajilla on keskeinen rooli tämän mahdollistajana - he luovat ympäristön, jossa nuoret voivat kasvaa omaksi itsekseen turvallisesti ja hyväksyvästi (Leskisenoja & Sandberg 2019, 39-41; Laakso & Enroos 2023, 175-177).

5.3 Kulttuurisensitiivisyys seksuaalikasvatuksessa

Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus on lähestymistapa, joka huomioi nuorten moninaiset kulttuuritaustat ja elämäkokemukset seksuaalikasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Tämä tarkoittaa, että seksuaalikasvatuksen tulee olla niin joustavaa ja mukautuvaa, että se pystyy vastaamaan nuorten yksilöllisiin tarpeisiin huomioiden heidän kulttuurisen ja sosiaalisen taustansa. Tällöin nuoret voivat kokea itsensä hyväksytyiksi ja ymmärretyiksi omassa kulttuurisessa kontekstissaan, mikä on tärkeää heidän seksuaalisuutensa ja identiteettinsä kehitykselle (Oinonen & Susineva 2021, 36-37; Honkasalo 2022, 212-214).

Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus perustuu nuorten identiteettien ja kokemusten tunnustamiseen ja kunnioittamiseen, riippumatta kulttuurisista eroista. Tämä on erityisen tärkeää seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorille, jotka voivat kokea syrjintää ja ymmärtämättömyyttä perinteisissä seksuaalikasvatustilanteissa (Oinonen & Susineva 2021, 36-37; Taavetti & Lehtonen 2022, 128-130). Seksuaalisuus on intiimi ja henkilökohtainen osa

elämää, ja sen ymmärtäminen vaihtelee eri kulttuureissa. Kulttuurisensitiivinen lähestymistapa voi tarjota nuorille turvallisen tilan keskustella omasta seksuaalisuudestaan ilman pelkoa siitä, että heidän kulttuurinen taustansa tai seksuaalisuutensa tulee väärinymmärretyksi tai tuomituksi (Oinonen & Susineva 2021, 36-37; Aaltonen & Kallio 2023, 92-96).

Tutkimukset osoittavat, että kulttuurinen tausta vaikuttaa merkittävästi siihen, miten nuoret suhtautuvat seksuaalisuuteen liittyviin kysymyksiin ja miten he tulkitsevat saamaansa tietoa. Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus perustuu ihmisoikeuksiin ja jokaisen nuoren oikeuteen saada tietoa ja tukea seksuaaliterveyteensä liittyen (Honkasalo 2022, 212-214).

Sijaishuollossa kulttuurisensitiivisyys korostuu, sillä sijoitetut nuoret voivat tulla hyvin erilaisista kulttuuritaustoista. Työntekijöiden on tärkeää olla tietoisia omista kulttuurisista oletuksistaan ja ennakkoluuloistaan sekä pyrkiä ymmärtämään nuorten elämänhistoriaa ja taustaa kokonaisvaltaisesti (Mäkelä & Brunila 2023, 64-70). Tämä vaatii työntekijöiltä jatkuvaa oppimista, kulttuurista kompetenssia ja halua kohdata jokainen nuori yksilönä, ei vain kulttuurinsa edustajana.

Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus huomioi myös sen, että eri kulttuureissa voi olla erilaisia tapoja puhua seksuaalisuudesta. Joissakin kulttuureissa seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset voivat olla tabuja tai niistä puhutaan hyvin eri tavoin kuin suomalaisessa valtakulttuurissa (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2023, 63-65). Työntekijöiden on tärkeää löytää tapoja kommunikoida sensitiivisesti ja ymmärrettävästi, kunnioittaen nuorten omaa kulttuurista taustaa.

Mäkinen & Kekoni (2023, 76-78) korostavat, että sijaishuollon työntekijöiden tulisi tutustua nuorten kulttuuri- ja perhetaustoihin sekä uskonnollisiin näkemyksiin seksuaalisuudesta, jotta he voivat tarjota kulttuurisesti sopivaa seksuaalikasvatusta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita haitallisten käytäntöjen tai asenteiden hyväksymistä, vaan pikemminkin kulttuurisen kontekstin huomioimista rakentavassa dialogissa. Pösö & Heino (2022, 215-217) huomauttavat, että erityisesti pakolais- ja maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla tarvitaan kulttuurisensitiivistä lähestymistapaa, joka huomioi sekä nuoren oikeudet että kulttuurisen taustan.

Intersektionaalinen lähestymistapa on tärkeä osa kulttuurisensitiivistä seksuaalikasvatusta. Se huomioi, että nuorten identiteetit ja kokemukset muodostuvat monien eri tekijöiden, kuten etnisyyden, sukupuolen, seksuaalisuuden, luokan ja vammaisuuden, risteyskohdissa (Ilmonen ym. 2024, 34-36; Pösö & Heino 2022, 215-217). Tämä näkökulma auttaa ymmärtämään, että nuorilla voi olla moninaisia identiteettejä ja he voivat kohdata erilaisia syrjinnän muotoja.

Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus edistää myös nuorten omaa toimijuutta ja osallisuutta. Se tunnustaa, että nuoret ovat oman kulttuurinsa ja identiteettinsä asiantuntijoita, ja heillä on oikeus määritellä itseään ja seksuaalisuuttaan omista lähtökohdistaan käsin (Kiilakoski 2023, 142-144). Tämä vahvistaa nuorten itsetuntoa ja auttaa heitä rakentamaan positiivista suhdetta omaan seksuaalisuuteensa ja kulttuuriseen identiteettiinsä.

Kulttuurisensitiivisessä seksuaalikasvatuksessa on tärkeää käyttää monipuolisia menetelmiä ja materiaaleja, jotka heijastavat nuorten erilaisia kulttuurisia taustoja ja kokemuksia. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi monikielisiä materiaaleja, visuaalisia menetelmiä kielimuurien ylittämiseksi sekä kulttuurisesti moninaisten esimerkkien ja tarinoiden käyttämistä. Rinkinen, Halonen ja Apter (2022, 167-169) korostavat, että osallistavat ja toiminnalliset menetelmät voivat olla erityisen tehokkaita kulttuurisensitiivisessä seksuaalikasvatuksessa, sillä ne voivat ylittää kielellisiä ja kulttuurisia esteitä.

Lisäksi on tärkeää huomioida, että kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus ei ole vain eri etnisten tai uskonnollisten ryhmien huomioimista, vaan se kattaa myös esimerkiksi nuorisokulttuurit, alakulttuurit ja erilaiset perhetaustat. Nuorten elämään vaikuttavat monet kulttuuriset tekijät, ja niiden ymmärtäminen on olennainen osa kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta (Aaltonen 2023, 167-169; Lahtinen, Laitinen & Pekkarinen 2023, 89-91).

6 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyömme toteutus oli matka, joka vei meidät teorian maailmasta käytännön arkeen sijaishuollon parissa. Tässä luvussa kuvataan Keskustellen-korttien kehittämisen taustaa, tavoitteita, teoreettista perustaa ja käytännön toteutusta. Kehittämisprosessi on edennyt vaiheittain ja yhteistyössä sijaishuollon ammattilaisten kanssa, jotta lopputulos vastaisi mahdollisimman hyvin käytännön tarpeita. Kuten Toikko ja Rantanen (2022, 56-58) toteavat, sosiaalialan kehittämistyössä on olennaista yhdistää tutkimuksellinen tieto, työelämän tarpeet ja asiakkaiden näkökulma, jotta kehitetyt työvälineet juurtuvat osaksi käytäntöä. Koko prosessin ajan meitä ohjasi ajatus siitä, että jokainen sijaishuollossa asuva nuori ansaitsee laadukasta seksuaalikasvatusta ja turvallisen tilan käsitellä omaa seksuaalisuuttaan.

Kehittämistyö on luonteeltaan tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jossa yhdistyvät käytännön kehittäminen ja tutkimuksellinen lähestymistapa. Toikko ja Rantanen (2022, 60-63) huomauttavat, että tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa korostuu reflektiivisyys ja tiedontuotanto osana kehittämisprosessia. Tässä opinnäytetyössä on hyödynnetty kehittämistutkimuksen spiraalimallia, jossa suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi

vuorottelevat (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 34-36). Tämä mahdollistaa kehittämistyön joustavan etenemisen ja työvälineen jatkuvan parantamisen.

Opinnäytetyön kehittämisprosessin taustalla on tunnistettu tarve sijaishuollon seksuaalikasvatusta tukeville työvälineille. Seksuaalikasvatusta toteutetaan sijaishuollossa vaihtelevasti, ja työntekijät kaipaavat konkreettisia välineitä erityisesti puheeksi ottamisen tueksi (Santalahti & Lehtinen 2023, 102-104). Kehittämistyön lähtökohtana oli myös ymmärrys sijaishuollossa elävien nuorten erityisistä tarpeista ja oikeudesta saada laadukasta seksuaalikasvatusta (Ikonen ym. 2022, 54-56).

Keskustellen-korttien kehittämisprosessi perustuu kokonaisvaltaiseen näkemykseen seksuaalikasvatuksesta, joka huomioi erityisesti sijaishuollon kontekstin tuomat erityispiirteet. Oinonen & Susineva (2021, 24-25) korostaa, että seksuaalikasvatuksessa käytettävien menetelmien tulisi olla sensitiivisiä ja huomioida erilaiset taustat, kokemukset ja identiteetit. Tämä on erityisen tärkeää sijaishuollossa, jossa nuorilla voi olla traumaattisia kokemuksia ja haavoittuvuuksia (Huotari & Salminen 2023, 93-95).

6.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää sijaishuollon ammattilaisille konkreettinen ja käytännönläheinen työväline seksuaalikasvatuksen tueksi. Kehittämistyön ytimessä ovat Keskustellen-kortit, jotka on suunniteltu erityisesti tukemaan sijaishuollossa asuvien tyttöjen hyvinvointia ja osallisuutta seksuaalikasvatuksessa. Korttien avulla pyritään mahdollistamaan turvallinen ja avoin keskusteluilmapiiri, jossa nuoret voivat pohtia seksuaalisuuteen, sukupuoleen, identiteettiin, ihmissuhteisiin ja omaan kehoon liittyviä teemoja yhdessä luotettavan aikuisen kanssa (Leskisenoja & Sandberg 2019, 164-167; Kiilakoski 2023, 142-144).

Tavoitteena on luoda työväline, joka tukee työntekijöiden osaamista seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa sensitiivisesti ja moninaisuutta kunnioittaen. Seksuaalikasvatus sijaishuollossa ei ole vain tietojen välittämistä, vaan ennen kaikkea arjen kasvatustyötä, jossa korostuu nuoren kohtaaminen, kuulluksi tuleminen ja oman identiteetin tukeminen. Keskustellen-kortit tarjoavat keinoja ottaa esiin vaikeitakin aiheita tavalla, joka huomioi nuorten erilaiset taustat, tarpeet ja kehitysvaiheet (Leskisenoja & Sandberg 2019, 49-53; Bildjuschkin & Ruuhilahti 2022, 53-55).

Kuten Mäkinen ja Kekoni (2023, 76-78) korostavat, sijaishuollon nuorilla voi olla erityisiä haasteita seksuaalisuuteen ja minäkuvaan liittyvissä kysymyksissä, mikä edellyttää työntekijöiltä sekä tietoa että taitoa käsitellä näitä teemoja sensitiivisesti. Mönkkönen, Kekoni ja Pehkonen (2023, 63-65) painottavat, että sijaishuollon seksuaalikasvatuksessa on

olennaista huomioida myös valta-asetelma nuoren ja työntekijän välillä sekä luoda ilmapiiri, jossa nuori kokee voivansa avoimesti keskustella aroistakin aiheista.

Erityistä huomiota kehittämistyössä on kiinnitetty seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten osallisuuden edistämiseen seksuaalikasvatuksessa. Vähemmistönuorilla on oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään, ja seksuaalikasvatuksen tulee tarjota heille sama mahdollisuus saada tietoa, kysyä ja keskustella kuin valtaväestöön kuuluvilla nuorilla (Oinonen & Susineva 2021, 30-33; Taavetti & Lehtonen 2022, 128-130). Keskustellen-korttien avulla halutaan luoda nuorille turvallinen tila puhua omista kokemuksistaan ja identiteetistään. Ne auttavat työntekijöitä ymmärtämään nuorten moninaisuutta ja tukemaan heitä kunnioittavasti ja inklusiivisesti.

Tutkimukset osoittavat, että dialogisuuteen perustuvat ja osallistavat menetelmät seksuaalikasvatuksessa ovat erityisen tehokkaita ja merkityksellisiä nuorille (Bildjuschkin 2021, 42-44; Rinkinen, Halonen & Apter 2022, 167-169). Keskustellen-korttien tavoitteena on toimia tällaisen dialogisen työskentelyn tukena, jossa nuori nähdään aktiivisena toimijana ja oman elämänsä asiantuntijana.

Opinnäytetyön tavoitteisiin kuuluu myös tukea nuorten itsetuntemusta, vahvistaa heidän oikeuttaan saada tietoa seksuaalisuudesta ja omista rajoistaan sekä edistää kykyä tunnistaa seksuaalista häirintää ja väkivaltaa. Turvallinen ja kunnioittava keskusteluilmapiiri seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista voi ennaltaehkäistä haitallisia kokemuksia ja tukea nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia (Oinonen & Susineva 2021, 18-20; Aaltonen & Kallio 2023, 92-94). Kuten Huoviala ja Lahtinen (2023, 45-47) toteavat, erityisesti sijaishuollossa asuvien tyttöjen kohdalla on tärkeää vahvistaa heidän kykyään tunnistaa omia rajojaan ja oikeuttaan määrätä omasta kehostaan, mikä voi auttaa ehkäisemään hyväksikäyttökokemuksia.

Kortit on kehitetty siten, että ne soveltuvat käytettäväksi sekä yksilötyöskentelyssä että pienryhmissä. Kuten Rinkinen, Halonen ja Apter (2022, 167-169) toteaa, seksuaalikasvatuksessa on tärkeää tarjota erilaisia työskentelyn muotoja, jotta nuorten erilaiset tarpeet ja valmiudet tulevat huomioituiksi. Jotkut nuoret saattavat kokea helpommaksi keskustella aroista aiheista kahden kesken, kun taas toiset hyötyvät vertaisryhmän tarjoamasta normalisoinnista ja yhteisestä pohdinnasta.

Kaiken kaikkiaan kehittämistyön tarkoituksena on edistää sijaishuollossa tehtävää seksuaalikasvatusta käytännön tasolla, vahvistaa työntekijöiden osaamista ja tarjota konkreettinen keino kohdata moninaiset nuoret yksilöinä. Keskustellen-kortit ovat syntyneet tarpeesta yhdistää teorian tieto, kentän käytännöt ja nuorten todellisuus - ja tehdä tilaa keskustelulle, joka on samaan aikaan herkkää, tärkeää ja elämänmakuista.

6.2 Kehittämistyön menetelmät

Kehittämistyön lähestymistapa oli käytännönläheinen, osallistava ja tutkimuksellinen. Tavoitteena oli luoda työväline, joka tukee sijaishuollon ammattilaisia seksuaalikasvatuksessa, nuorten hyvinvoinnin edistämässä ja sensitiivisten aiheiden puheeksi ottamisessa. Lähestymistavassa yhdistettiin kehittämistyön teoreettinen perusta, käytännön tarpeet ja nuorten osallisuus, jolloin syntyi inklusiivinen ja nuorten tarpeet huomioiva työväline. Kehittämistyössä sovellettiin tutkimuksellisen kehittämistoiminnan periaatteita, joissa korostuvat käytännön ongelmanratkaisu, tiedon tuottaminen ja reflektiivisyys (Toikko & Rantanen 2022, 56-58).

Kehittämistyön metodologisena viitekehyksenä toimi kehittämistutkimuksen spiraalimalli, jossa suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi vuorottelevat (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 34-36). Tämä mahdollisti kehittämistyön joustavan etenemisen ja työvälineen jatkuvan parantamisen. Rossi ja Nummela (2013, 112-128) huomauttavat, että spiraalimallissa on olennaista juuri prosessin syklisyys ja se, että kehittäminen ei etene lineaarisesti vaan kehämäisesti, jolloin jokainen vaihe rakentuu edellisen pohjalle ja tuottaa uutta ymmärrystä.

Keskustellen-korttien kehittämiseen käytettiin osallistavaa lähestymistapaa, jossa otettiin huomioon sekä sijaishuollon nuorten että työntekijöiden näkemykset ja tarpeet. Osallistava lähestymistapa perustuu ajatukseen, että kehittämistyön kohteena olevat ihmiset ovat myös sen aktiivisia toimijoita (Kiilakoski & Nivala 2021, 182-184). Tämä lähestymistapa mahdollisti sen, että kehittämistyö oli joustava ja pystyi reagoimaan nuorten ja työntekijöiden toiveisiin sekä haasteisiin. Kuten Toikko ja Rantanen (2022, 56-58) korostavat, sosiaalialan kehittämistyössä on olennaista, että kehitettävät työvälineet ja menetelmät vastaavat kentän todellisiin tarpeisiin ja haasteisiin. Tarkoituksena oli luoda kortit, jotka eivät ole vain teoriassa toimivia, vaan myös käytännön tasolla relevantteja ja helposti käytettävissä.

Menetelmällisesti kehittämistyö perustui useisiin eri vaiheisiin, jotka sisälsivät sekä teoreettista pohdintaa että käytännön työskentelyä. Ensimmäinen vaihe oli taustatiedon kerääminen ja analysointi. Tutkimme muun muassa seksuaalikasvatuksen nykytilaa sijaishuollossa, nuorten erityistarpeita, moninaisuutta ja kulttuurisensitiivisyyttä. Aineistona käytettiin sekä kotimaista että kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta, asiantuntijajulkaisuja ja viranomaisuus suosituksia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 94-96). Tämä vaihe oli keskeinen, sillä se auttoi määrittämään korttien sisällön sekä varmistamaan, että ne vastaavat nuorten ja työntekijöiden tarpeita.

Tiedonkeruun menetelminä käytettiin sijaishuollon ammattilaisille suunnattua kyselyä. Sijaishuollon ammattilaisille suunnattu kysely toteutettiin sähköisenä kyselynä salatulla sähköpostilla, johon vastasi seitsemän sijaishuollon työntekijää Karhukallion yksiköstä

pääsääntöisesti suullisesti. Kysely sisälsi sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä, ja sen avulla kartoitettiin työntekijöiden kokemuksia seksuaalikasvatuksesta sijaishuollossa, käytössä olevia menetelmiä ja työvälineitä sekä kehittämistarpeita. Kyselyn tulokset analysoitiin määrällisin ja laadullisin menetelmin, ja ne tarjosivat arvokasta tietoa korttien suunnittelun pohjaksi.

Nuorten näkökulmia kartoitettiin arjen lomassa keskusteluilla, joissa nuoret pääsivät kertomaan ajatuksiaan ja toiveitaan seksuaalikasvatukseen liittyen. Yksilökeskustelut mahdollistivat arempien aiheiden käsittelyn ja tarjosivat tilaisuuden kuulla myös niiden nuorten ääntä, jotka eivät välttämättä halunneet jakaa ajatuksiaan ryhmässä. Keskustelut dokumentoitiin muistiinpanoilla, jotka analysoitiin teemoittelun avulla (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2023, 63-67). Nuorten osallistaminen kehittämistyöhön toteutettiin eettisesti kestäväällä tavalla, huomioiden nuorten iän, kehitystason ja mahdolliset haavoittuvuudet. Osallistuminen oli vapaaehtoista, ja nuorilla oli mahdollisuus keskeyttää osallistumisensa missä tahansa vaiheessa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019).

Kehittämismenetelmien kannalta oli tärkeää, että niitä ohjasi jatkuva arviointi ja palautteen kerääminen. Tämä takasi sen, että työväline pystyi kehittymään ja mukautumaan käytännön tarpeiden mukaan. Lähestymistapa oli iteratiivinen ja dynaaminen: kehittäminen ei ollut yhden vaiheen prosessi, vaan jatkuvaa vuoropuhelua käytännön ja teorian välillä (Toikko & Rantanen 2022, 56-58).

Kehittämistyössä noudatettiin tutkimuseettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä. Erityistä huomiota kiinnitettiin nuorten osallistumisen vapaaehtoisuuteen, tietoiseen suostumukseen ja anonymiteettiin. Kehittämistyölle haettiin asianmukaiset tutkimusluvut, ja kaikki osallistujat saivat selkeää tietoa kehittämistyön tarkoituksesta ja tavoitteista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019).

Kehittämistyön menetelmällisiä valintoja ohjasi pyrkimys luoda käytännönläheinen, helposti käytettävä ja vaikuttava työväline seksuaalikasvatuksen tueksi sijaishuoltoon. Valitut menetelmät mahdollistivat monipuolisen tiedonkeruun, nuorten ja ammattilaisten osallistumisen sekä työvälineen jatkuvan kehittämisen prosessin aikana.

6.3 Suunnitteluvaihe

Kehittämistyömme suunnitteluvaihe alkoi monipuolisen teoreettisen viitekehyksen rakentamisella. Teoriapohja muodostui seksuaalikasvatuksen, sukupuolisensitiivisyyden, moninaisuutta huomioivan työtteen ja sijaishuollon erityispiirteiden ympärille. Kokosimme teoreettisen viitekehyksen huolellisesti tutkimuskirjallisuuden, asiantuntijajulkaisujen ja ajantasaisten suositusten pohjalta varmistaaksemme, että kehitettävät työvälineemme perustuivat tutkittuun tietoon ja vastaisivat kohderyhmän tarpeisiin. Teoreettinen viitekehys

ohjaa kehittämistyötä ja varmistaa sen, että kehitettävät työvälineet perustuvat tutkittuun tietoon ja vastaavat kohderyhmän tarpeisiin (Toikko & Rantanen 2022, 56-58).

Seksuaalikasvatuksen periaatteet ja nykysuuntaukset muodostivat merkittävän osan teoreettisesta viitekehystä. Kiinnitimme erityistä huomiota dialogiseen seksuaalikasvatukseen, jossa korostuvat vastavuoroisuus, nuorten osallisuus ja moninaisuuden kunnioittaminen (Bildjuschkin 2021, 42-44). Sijaishuollon kontekstissa toteutettavan seksuaalikasvatuksen osalta hyödynsimme tutkimustietoa, joka käsittelee erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten erityistarpeita ja tuen muotoja (Huotari & Salminen 2023, 93-95; Mäkinen & Kekoni 2023, 76-78).

Sukupuolisensitiivinen ja moninaisuutta huomioiva lähestymistapa oli keskeinen teema suunnitteluvaiheessa. Sukupuolisensitiivisyyden taustalla on ajatus, että sukupuolen moninaisuus tulee tunnustaa ja hyväksyä, ettei sukupuoleen liitettyjä stereotyyppioita ja odotuksia tule vahvistaa. Tämä on erityisen tärkeää, kun puhutaan nuorten hyvinvoinnista ja seksuaalikasvatuksesta sijaishuollossa, jossa nuoret tulevat erilaisista taustoista ja voivat olla kokeneet monenlaisia haasteita (Aalto & Eskelinen 2016, 51-53; Mäkinen & Kekoni 2023, 76-78). Sukupuolisensitiivinen työote edistää nuorten oikeutta olla omia itseään ilman pelkoa tuomitsemisesta tai syrjinnästä ja tarjoaa turvallisen ympäristön itsetutkiskelulle ja kasvulle (Oinonen & Susineva 2021, 30-33).

Sisällytimme vahvasti myös traumainformoidun lähestymistavan, jonka merkitystä sijaishuollon seksuaalikasvatuksessa korostavat erityisesti Lahtinen, Laitinen ja Pekkarinen (2023, 89-91). Traumainformoitu työote huomioi nuorten mahdolliset aiemmat kokemukset kaltoinkohtelusta tai väkivallasta ja tarjoaa turvallisen tilan käsitellä herkkiä aiheita ilman uudelleentraumatisoitumisen riskiä. Seksuaalikasvatus, joka huomioi traumakokemukset, voi olla merkittävä tekijä nuoren eheytymisessä ja myönteisen seksuaali-identiteetin rakentamisessa (Känkänen 2022, 112-115).

Moninaisuuden huomioiminen laajentaa sukupuolisensitiivisyyttä käsittämään myös nuorten seksuaalisen suuntautumisen, kulttuuritaustan ja elinympäristön vaikutukset (Hirvonen & Laiti-Hedemäki 2016, 76-93; Mäkelä & Brunila 2023, 64-70). Moninaisuutta huomioiva seksuaalikasvatus ottaa huomioon nuorten erilaiset tarpeet sekä identiteetit ja pyrkii tarjoamaan tilaa nuorten kokemuksille ilman ennakkoluuloja. Teoreettisessa viitekehyksessä erityisesti vähemmistönuorten tarpeet korostuivat, sillä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi edellyttää erityistä herkkyyttä ja tietämystä heidän elämäntilanteeseensa (Väestöliitto 2021; Taavetti & Lehtonen 2022, 128-130).

Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2022, 53-55) painottavat, että moninaisuutta huomioivassa seksuaalikasvatuksessa on olennaista käyttää inklusiivista kieltä ja välttää heteronormatiivisia

oletuksia. Tämä näkökulma otettiin keskeiseksi osaksi Keskustellen-korttien kehittämistä. Vähemmistönuorille suunnatun seksuaalikasvatuksen tavoitteena on auttaa nuoria hyväksymään itsensä ja vahvistaa heidän itsetuntemustaan, minkä avulla he voivat kehittää terveitä ja kunnioittavia ihmissuhteita (Oinonen & Susineva 2021, 18-20; Taavetti & Lehtonen 2022, 128-130).

Suunnitteluvaiheessa huomioimme myös kulttuurisensitiivisyyden tarpeen. Sijaishuollossa asuvat nuoret tulevat monista eri kulttuuritaustoista, joten kulttuurisensitiivinen lähestymistapa oli välttämätön. Se auttaa ymmärtämään sekä kunnioittamaan nuorten kulttuurisia eroja ja kokemuksia. Kulttuurisensitiivinen lähestymistapa luo turvallisen tilan, jossa nuoret voivat tuntea itsensä hyväksytyiksi omassa kulttuurisessa kontekstissaan (Ilmonen ym. 2024, 34-36; Honkasalo 2022, 212-214). Kulttuurisensitiivisessä seksuaalikasvatuksessa korostuu se, että seksuaalikasvatus ei voi olla yhdenmukaista kaikille nuorille, vaan sen on otettava huomioon nuorten yksilölliset tarpeet, taustat ja maailmankuvat.

Teoreettisessa viitekehyksessä huomioitiin myös osallisuuden ja toimijuuden näkökulmat. Kiilakoski (2023, 142-144) korostaa, että nuorten aito osallisuus edellyttää sekä mahdollisuutta ilmaista mielipiteitä että kokemusta siitä, että nämä mielipiteet otetaan vakavasti. Osallisuuden periaate ohjasi Keskustellen-korttien kehittämistä siten, että kortit eivät ole vain tiedon välittämisen väline, vaan ne tukevat nuorten aktiivista roolia keskusteluissa ja oman seksuaalisuutensa määrittelyssä.

Sijaishuollon erityispiirteet muodostivat kehittämistyön kontekstin. Teoreettisessa viitekehyksessä huomioitiin sijaishuollon rakenteet, toimintaympäristö ja nuorten elämäntilanteet. Laakso ja Enroos (2023, 175-177) tuovat esiin, että sijaishuollossa on tärkeää luoda turvallisia ja luottamuksellisia suhteita, jotka mahdollistavat herkkien aiheiden käsittelyn. Timonen-Kallio ja Hämäläinen (2021, 118-120) korostavat sosiaalipedagogisen viitekehyksen merkitystä sijaishuollon kasvatustyössä, mikä tukee myös seksuaalikasvatuksen toteuttamista osana arjen kohtaamisia.

Teoriapohjan kokoaminen ja määrittely oli keskeinen osa kehittämistyön suunnitteluvaihetta, sillä se määritteli suuntaviivat, joiden mukaan Keskustellen-korttien tuli toimia. Teoriassa keskeisiksi nousseet käsitteet - sukupuolisensitiivisyys, moninaisuus, vähemmistönuorten erityistarpeet ja kulttuurisensitiivisyys - ohjasivat korttien sisällön suunnittelua ja varmistivat, että työvälineen kehittämisessä otettiin huomioon nuorten moninaiset kokemukset ja identiteetit. Samalla nämä käsitteet antoivat kehittämistyölle teoreettisen perustan, joka mahdollistaa korttien käytön myös laajemmassa kontekstissa, kuten nuorisotyössä ja muissa kasvatuksen muodoissa.

6.4 Kehittämistyön toteutus

Kehittämistyön varsinainen toteutus käynnistyi siitä, että pysähdyttiin kunnolla kuuntelemaan, mitä kyselyyn vastanneilla sijaishuollon työntekijöillä oli sanottavanaan. Vastaukset vahvistivat sen, mitä jo aavisteltiin - seksuaalikasvatus koettiin tärkeäksi, mutta moni kaipasi konkreettisia työkaluja, joilla päästä alkuun tai joilla voisi käsitellä haastavia aiheita turvallisesti.

Erityisesti nousi esiin tarve välineille, jotka auttaisivat keskustelun avaamisessa, huomioisivat nuorten moninaisuuden ja sopisivat erilaisiin arjen tilanteisiin - niin pieniin juttutuokioihin kuin laajempiin keskusteluihin. Tarvittiin jotain, joka tuntuisi nuorista luontevalta, ja jonka avulla työntekijät uskaltaisivat tarttua hankaliinkin teemoihin. Tästä ymmärryksestä syntyi ajatus Keskustellen-korteista.

Samaan aikaan myös nuoret toivat esiin omia toiveitaan ja kokemuksiaan. He kaipasivat mahdollisuuksia puhua turvallisesti ja omassa tahdissaan - ilman painetta, kiirettä tai häpeää. Nuorten viesti oli selkeä: tärkeintä olisi, että heidän näkökulmansa huomioitaisiin oikeasti, ei vain näennäisesti. Seksuaalikasvatuksen haluttiin olevan aidosti nuorelta nuorelle suunnattua, ei ylhäältä annettua opastusta.

Seuraavaksi ryhdyttiin suunnittelemaan kortteja - ei yksin, vaan yhdessä. Suunnittelussa hyödynnettiin yhteiskehittämistä, mikä tarkoitti sitä, että nuoret ja ammattilaiset osallistuivat prosessiin alusta asti. Korttien sisältö rakentui heidän kokemuksistaan, ideoistaan ja palautteestaan. Työtä tehtiin vaiheittain: kokeiltiin, keskusteltiin, korjattiin ja kehitettiin.

Korttien kieli ja ulkoasu muotoiltiin niin, että ne tuntuivat mahdollisimman helpoilta lähestyä. Haluttiin, että niistä syntyy tunne: "hei, tätä on oikeasti mietitty meitä varten." Korteissa käytetty kieli oli suoraa, selkeää ja nuorten arkea puhuttelevaa. Ei oppikirjamaisia lauseita, vaan rehellistä ja kunnioittavaa puhetta seksuaalisuudesta, kehosta ja suhteista.

Sisällöissä huomioitiin WHO:n (2020) seksuaalikasvatuksen suositukset, mutta erityisesti painotettiin sijaishuollossa elävien nuorten arkea ja erityistarpeita. Kortteihin valittiin teemoja, jotka olivat nousseet esiin sekä kyselyssä että nuorten kanssa käydyissä keskusteluissa: kehon tuntemus, rajat, suostumus, seksuaaliset oikeudet, tunteet, ihmissuhteet, moninaisuus ja turvataidot.

Kortit sisälsivät monipuolisesti erilaisia kysymyksiä, väittämiä ja keskustelunavauksia. Ne rohkaisivat pohtimaan, oivaltamaan ja jakamaan ajatuksia - omassa tahdissa ja turvallisessa ilmapiirissä. Kysymykset muotoiltiin avoimiksi ja kannustaviksi, kuten: *"Miten sinä tunnistat omat rajasi?"* tai *"Miltä turvallinen ihmissuhde tuntuu?"*

Erityistä huomiota kiinnitettiin siihen, että kortit olisivat mahdollisimman saavutettavia ja joustavia käyttää. Niitä voisi käyttää sekä yksilötyössä että ryhmissä, eri-ikäisten ja eri taustoista tulevien nuorten kanssa. Kulttuurisensitiivisyys, traumasensitiivisyys ja ikätasoisuus otettiin mukaan jokaiseen vaiheeseen - ei vain sanoina, vaan käytännön valintoina.

Kun ensimmäinen versio korteista oli valmis, ne vietiin käytäntöön. Pilotointi toteutettiin sijaishuollon arjessa - paikoissa, joissa nuoria kohdataan aidosti ja läheltä. Korteja käytettiin niin pienissä keskusteluissa kuin spontaanisti tilanteissa, joissa nuori halusi puhua. Palautetta kerättiin sekä nuorilta että työntekijöiltä, ja se otettiin vakavasti.

Testauksen jälkeen kortteihin tehtiin vielä muutoksia. Sisältöjä tarkennettiin, muotoilua selkeytettiin ja korttien järjestystä muokattiin. Kaikki tämä tehtiin sen varmistamiseksi, että kortit toimisivat mahdollisimman hyvin arjen tilanteissa - niin, että ne eivät tuntuisi ulkopuolelta tulevilta, vaan arkea tukevilta.

Lopputuloksena syntyi *Keskustellen*-korttipakka - käytännöllinen ja lämminhenkinen työväline seksuaalikasvatuksen tueksi sijaishuollon kontekstiin. Kortit kannustavat keskusteluun, tukevat nuorten osallisuutta ja tarjoavat tilaa olla oma itsensä, puhua vaikeistakin asioista ja tulla kuulluksi. Tämä korttipakka on rakennettu yhdessä - kuunnellen, kokeillen ja kehittäen. Ja juuri siksi siitä tuli jotain, joka oikeasti palvelee sekä nuoria että työntekijöitä.

6.5 Kehittämistyön arviointi

Keskustellen-korttien kehittämisprosessin arviointi toteutettiin monivaiheisena tarkasteluna, jossa pyrittiin ymmärtämään sekä prosessin onnistumiset että kehittämisalueet. Arviointi perustui kerättyyn palautteeseen osallistujaryhmiltä ja asetettujen tavoitteiden saavuttamisen tarkasteluun.

Kehittämistyön ensisijainen tavoite oli luoda sijaishuollon ammattilaisille konkreettinen työväline seksuaalikasvatuksen tueksi. Tämä tavoite saavutettiin osittain, sillä syntyneet *Keskustellen*-kortit tarjoavat strukturoidun lähestymistavan seksuaalisuuteen liittyvien aiheiden käsittelyyn. Työntekijöiden palautteen perusteella kortit helpottivat aiheiden puheeksi ottamista, mutta syvällisemmän osaamisen kehittyminen vaatisi pidempiaikaista käyttöä ja koulutusta.

Toinen tavoite oli tukea sijaishuollossa asuvien nuorten hyvinvointia ja osallisuutta seksuaalikasvatuksessa. Nuorten palaute osoitti, että kortit koettiin turvallisiksi ja lähestyttäväksi, mutta traumasensitiivisyyden ja moninaisuuden huomioimisen toteutumista on vaikea arvioida lyhyen testausjakson perusteella.

Kehittämisen onnistumisena voidaan pitää osallistavan lähestymistavan toteutumista. Sekä nuoret että työntekijät osallistuivat korttien sisällön suunnitteluun, mikä näkyi lopullisen työvälineen nuorilähtöisyydessä. Teoreettisen tiedon ja käytännön tarpeiden yhdistäminen onnistui kohtuullisesti, ja iteratiivinen kehittäminen mahdollisti joustavan reagoimisen käyttäjien palautteeseen.

Kehittämisen merkittävin rajoitus liittyi aineiston kokoon ja kontekstisidonnaisuuteen. Seitsemän työntekijän kysely yhdestä sijaishuollon yksiköstä antaa rajallisen kuvan koko kentän tarpeista. Korttien testausaika oli lyhyt, mikä rajoittaa mahdollisuuksia arvioida niiden pitkäaikaisia vaikutuksia. Sukupuolisensitiivisyyden ja moninaisuuden huomioimisen syvyys jäi epäselväksi - vaikka kortit pyrittiin suunnittelemaan inklusiivisiksi, ei ole selvää, miten hyvin ne todella tukevat esimerkiksi sukupuolivähemmistöihin kuuluvia nuoria.

Yhteiskehittämisessä ilmeni haasteita nuorten osallistumisen vapaaehtoisuuden suhteen. Sijaishuollon kontekstissa nuorten oli vaikea kieltäytyä aikuisen ehdotuksesta osallistua, mikä voi vaikuttaa siihen, kuinka autenttisia nuorten näkemykset olivat.

Korttien vaikuttavuuden arviointi on alkuvaiheessa. Työntekijöiden raportoima itsevarmuuden lisääntyminen on myönteinen merkki, mutta korttien todellinen vaikutus nuorten hyvinvointiin vaatii pidempää seurantaa. Kehittäminen tarjosi oppimiskokemuksen osallistujille ja vahvisti ymmärrystä seksuaalikasvatuksen tarpeista sijaishuollossa.

Jatkokehittäminen edellyttäisi laajempaa testaamista eri sijaishuollon yksiköissä ja pidempää seurantajaksoa. Työntekijöiden osaamisen tukemiseksi tarvittaisiin korttien käyttöön liittyvä koulutus. Keskustellen-kortit tarjoavat yhden työvälineen sijaishuollon seksuaalikasvatukseen, mutta ne eivät ratkaise kaikkia alan haasteita. Kehittäminen osoitti osallistavan kehittämisen mahdollisuudet, mutta myös sen rajoitukset käytettävissä olevien resurssien puitteissa.

6.6 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyömme eettisyys ja luotettavuus olivat erityisen tärkeitä, koska aiheemme liittyi seksuaalikasvatukseen ja sijaishuollossa asuviin nuoriin, jotka kuuluvat haavoittuvaan ryhmään. Koko prosessin ajan pyrimme toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla ja varmistamaan, että kehittämistyömme palvelee ensisijaisesti nuorten etua.

Kehittämistyömme eettisiä lähtökohtia ohjasi periaate siitä, että jokainen nuori ansaitsee laadukasta seksuaalikasvatusta riippumatta siitä, missä he asuvat. Bildjuschkin (2022, 45-47) korostaa, että sijaishuollon nuorten kanssa tehtävässä työssä on erityisen tärkeää huomioida

nuorten aiemmat kokemukset ja mahdolliset traumat. Tämä näkyi korttien suunnittelussa traumasensitiivisyyden vahvana painotuksena.

Kyselyn toteuttamisessa varmistimme, että osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja työntekijöillä oli mahdollisuus kieltäytyä tai keskeyttää milloin tahansa. Käsittelimme aineiston nimettömästi ja hävitämme sen sovitun ajan kuluttua. Koska aiheemme käsittelee seksuaalisuutta ja sukupuolisuutta, oli tärkeää varmistaa, että korttien sisältö on inklusiivista ja kunnioittavaa kaikkia nuoria kohtaan.

Oinonen ja Susineva (2021, 28-30) muistuttavat, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa sijaishuollossa. Tämän vuoksi kiinnitimme erityistä huomiota siihen, että korttien kieli ja sisältö eivät oleta mitään nuoren seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä. Pohdimme jatkuvasti sitä, miten varmistaa, että kortit tukevat nuorten itsemääräämisoikeutta eivätkä luo painetta keskustella asioista, joista he eivät halua puhua.

Nuorten osallistaminen kehittämistyöhön toteutettiin eettisesti kestäväällä tavalla, huomioiden nuorten iän, kehitystason ja mahdolliset haavoittuvuudet. Osallistuminen oli vapaaehtoista, ja nuorilla oli mahdollisuus keskeyttää osallistumisensa missä tahansa vaiheessa. Kehittämistyössä noudatettiin tutkimuseettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä. Erityistä huomiota kiinnitettiin nuorten osallistumisen vapaaehtoisuuteen, tietoiseen suostumukseen ja anonymiteettiin. Kehittämistyölle haettiin asianmukaiset tutkimusluvut, ja kaikki osallistujat saivat selkeää tietoa kehittämistyön tarkoituksesta ja tavoitteista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019).

Kehittämistutkimuksen luotettavuutta arvioidaan eri kriteereillä kuin perinteistä tutkimusta. Toikko ja Rantanen (2022, 123-125) korostavat, että kehittämistutkimuksessa keskeistä on prosessin dokumentointi, osallistujien näkökulmien huomioiminen ja tulosten käytännön merkityksen arviointi. Pyrimme dokumentoimaan kehittämisprosessin vaiheet huolellisesti ja perustelemaan tekemiämme valintoja. Kyselyn vastausten analysoinnissa käytimme sisällönanalyysia ja etsimme toistuvasti esiin nousevia teemoja, joita tarkistimme yhteistyökumppanimme kanssa. Korttien testausvaiheessa keräsimme palautetta sekä suullisesti että kirjallisesti, mikä antoi mahdollisuuden tarkistaa omia tulkintojamme käytännön kokemuksen kautta.

Työmme luotettavuutta vahvistaa se, että kehittämisprosessiin osallistui alusta alkaen sijaishuollon ammattilaisia, jotka toivat mukaan arvokasta käytännön kokemusta. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 158-160) painottavat, että laadullisessa tutkimuksessa triangulaatio eli erilaisten aineistojen ja näkökulmien yhdistäminen parantaa luotettavuutta. Työssämme yhdistyivät teoreettinen tieto, työntekijöiden kokemustieto ja käytännön testaus, mikä antaa monipuolisen kuvan korttien tarpeellisuudesta ja toimivuudesta.

Työmme rajoitukset liittyvät erityisesti aineiston kokoon ja tulosten yleistettävyyteen. Seitsemän työntekijän kysely yhdestä sijaishuollon yksiköstä antaa vain rajallisen kuvan koko kentän tarpeista. Korttien testaus oli melko lyhytkestoista, eikä pitkäaikaisia vaikutuksia voida vielä arvioida. Salonen ym., (2017, 89-91) muistuttavat, että kehittämistyön tulokset ovat aina kontekstisidonnaisia, ja niiden siirrettävyys muihin ympäristöihin vaatii huolellista harkintaa. Keskustellen-kortit on suunniteltu erityisesti sijaishuollon kontekstiin, mutta niiden soveltuvuus muihin ympäristöihin vaatii lisätestaamista ja mahdollista muokkausta.

Koko prosessin ajan pyrimme refleктоimaan omaa rooliamme kehittäjinä ja sitä, miten omat arvomme ja kokemuksemme vaikuttavat työhön. Ymmärrämme, että objektiivinen kehittämistyö ei ole mahdollista, mutta pyrimme tekemään omat lähtökohtamme näkyviksi ja kuuntelemaan aktiivisesti muiden näkökulmia. Kehittämistyön onnistumista mitataan lopulta sillä, kuinka hyvin se palvelee kohderyhmäänsä - tässä tapauksessa sijaishuollossa asuvia nuoria ja heidän kanssaan työskenteleviä ammattilaisia.

7 Pohdinta

Keskustellen-korttien kehittäminen ja tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut monivaiheinen ja opettavainen prosessi, joka on avannut meille uusia näkökulmia seksuaalikasvatukseen sijaishuollossa. Kun aloitimme tämän opinnäytetyön, ajattelimme että korttien tekeminen olisi melko suoraviivaista - suunnitellaan hyviä kysymyksiä ja laitetaan ne kortteihin. Prosessin aikana ymmärsimme, että tarvitsemme syvällisempää ymmärrystä siitä, miten kohdata nuoria herkkyydellä aiheen keskellä - huomioiden traumat, sukupuolten moninaisuus ja erilaiset kulttuuritaustat.

Iteratiivinen kehittämistapa toimi meille erityisen hyvin. Kehittämistä tehtiin vähän kerrallaan ja aina kokeilujen kautta: ensin suunniteltiin jotain, sitten testattiin käytännössä, mietittiin mikä toimi ja mikä ei, ja sen pohjalta tehtiin parannuksia seuraavaan vaiheeseen. Tällainen joustava ja vaiheittainen eteneminen auttoi meitä pysymään kartalla ja reagoimaan fiksumusti siihen, mitä matkan varrella tuli vastaan. Erityisesti ne hetket, kun saimme palautetta työntekijöiltä korttien ensimmäisistä versioista, olivat kullannarvoisia. Heidän käytännön kokemuksensa sijaishuollossa toivat esiin sellaisia näkökulmia, joita emme olisi pelkän teorian pohjalta osanneet huomioida.

Haastavinta prosessissa oli löytää tasapaino riittävän syvällisen teoreettisen pohjan ja käytännön työvälineen konkreettisuuden välillä. Miten luoda kortit, jotka olisivat sekä tieteellisesti perusteltuja että helposti lähestyttäviä kiireisessä sijaishuollon arjessa? Uskomme että onnistuimme tässä kohtuullisen hyvin, vaikka jatkokehittämisen varaa varmasti riittää. Yksi merkittävimmistä oppimiskokemuksista oli ymmärtää, että työvälineen

kehittäminen ei lopu sen fyysiseen valmistumiseen. Kortit ovat vain alku - niiden todellinen arvo syntyy siitä, miten niitä käytetään, miten työntekijät omaksuvat ne ja miten ne muuttuvat käytössä.

Kyselyn tulokset osoittivat selvästi, että työntekijät pitävät seksuaalikasvatusta tärkeänä osana työtään, mutta moni kokee, ettei siihen ole riittävästi konkreettisia välineitä tai tukea. Tämä vahvisti meille sen, että korteille oli oikeasti tarvetta kentällä. Samalla huomattiin, että eri yksiköiden välillä on paljon vaihtelua siinä, miten seksuaalikasvatusta toteutetaan - usein se riippuu ihan siitä, kuinka kiinnostunut joku yksittäinen työntekijä asiasta on. Tämä on huolestuttava havainto, sillä se tarkoittaa, että nuorten tasavertainen oikeus laadukkaaseen seksuaalikasvatukseen ei toteudu.

Korttien erityisarvo on siinä, että ne on suunniteltu nimenomaan sijaishuollon kontekstiin. Toisin kuin monet yleiset seksuaalikasvatuksen materiaalit, nämä kortit huomioivat sijaishuollossa asuvien nuorten erityistarpeet ja mahdolliset traumatausta. Ne eivät ole vain kysymyskortteja, vaan traumainformoidun työotteen tukiväline. Meille oli erityisen tärkeää, tyttöerityisyyden lisäksi, että kortit tukevat myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia nuoria. Tiedetään, että sijaishuollossa nämä nuoret voivat olla tavallistakin herkemässä asemassa, ja siksi on tärkeää, että he saavat seksuaalikasvatusta, joka on tunnistavaa, hyväksyvää ja turvallista. Haluttiin varmistaa, että korteista välittyy viesti: jokainen identiteetti on arvokas, normaali ja täysin ok juuri sellaisena kuin on.

Työmme rajoitukset liittyvät erityisesti aineiston kokoon ja tulosten yleistettävyyteen. Seitsemän työntekijän kysely yhdestä sijaishuollon yksiköstä ei anna kovinkaan laajaa kuvaa koko kentän tarpeista. Laajempi aineisto olisi voinut tuoda esiin alueellisia tai yksikkökohtaisia eroja, joita nyt jäi huomioimatta. Toinen merkittävä rajoitus on korttien testauksen suppeus. Vaikka saimmekin arvokasta palautetta käytännön kokeilusta, pidempiaikainen seuranta olisi antanut syvällisemmän kuvan korttien todellisesta vaikutuksesta.

Huomasimme nopeasti, miten sijaishuollossa nuorten kanssa työskentely vaatii omanlaistaan herkkyyttä ja osaamista - sellaista, mitä ei ehkä aluksi osattu ottaa tarpeeksi vakavasti. Yksi suurimmista oppimiskokemuksista olikin se, miten tärkeää on oikeasti ymmärtää sijaishuollon erityinen konteksti ja nuorten erilaiset tarpeet. Toinen iso oivallus tuli siitä, miten merkityksellistä yhteiskehittäminen oikeasti on. Aluksi oltiin vähän epäileväisiä sen suhteen, kuinka paljon työelämäkumppaneiden mukanaolo tuo lisäarvoa. Mutta nyt voidaan sanoa täysin varmaksi, että ilman heidän panostaan korteista olisi tullut vain teoriassa toimiva tuote - ei sellaista, jolla on oikeaa arvoa ja vaikutusta arjen työssä.

Jatkokehittämisideoita nousi esiin useita prosessin aikana. Korttien kehittäminen digitaaliseksi työkaluksi voisi helpottaa käyttöä ja parantaa saavutettavuutta eri

ympäristöissä, mutta samalla on tärkeää säilyttää fyysisten korttien luoma intiimi tunnelma kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Korttien laajentaminen kattamaan paremmin erilaiset sijaishuollon nuoret - kuten pojat, eri-ikäiset nuoret ja erityistarpeet omaavat nuoret - olisi tärkeää. Korttien sisältöä voitaisiin syventää jatkokysymyksillä ja erityistilanteita varten suunnitelluilla korteilla. Työntekijöiden osaamisen tukeminen korttien käytössä vaatisi lisäkoulutusta ja käyttöohjeita, sillä pelkkä työväline ei riitä vaan tarvitaan syvempää ymmärrystä traumasensitiivisyydestä ja dialogisista menetelmistä. Laajempi tutkimus korttien vaikuttavuudesta useissa sijaishuollon yksiköissä antaisi luotettavampaa tietoa niiden todellisesta merkityksestä nuorten hyvinvoinnille ja työntekijöiden osaamiselle.

Tämän kehittämistyön pohjalta voidaan sanoa selkeästi, että sijaishuollossa tarvitaan konkreettisia, helposti käytettäviä seksuaalikasvatuksen välineitä, jotka on suunniteltu nimenomaan tätä kontekstia varten. Keskustellen-kortit vastaavat tähän tarpeeseen, mutta ne ovat vasta alku. Seksuaalikasvatus ei voi olla mikään irrallinen osa kasvatustyötä - sen pitää kuulua luontevasti osaksi arjen vuorovaikutusta ja kohtaamisia. Korttien kehittämisprosessi osoitti, että paras tapa luoda toimivia työvälineitä on kuunnella niiden todellisia käyttäjiä ja ottaa heidät mukaan kehittämiseen alusta asti.

Lopuksi halutaan painottaa, että Keskustellen-kortit eivät ratkaise kaikkia seksuaalikasvatuksen haasteita sijaishuollossa. Ne ovat yksi työkalu muiden joukossa, ja niiden oikea arvo syntyy vasta, kun ne otetaan osaksi laajempaa sitoutumista nuorten seksuaalioikeuksien tukemiseen. Koko prosessi on vahvistanut meitä siinä, että seksuaalikasvatus kuuluu jokaiselle nuorelle - myös ja erityisesti niille, jotka elävät sijaishuollossa. Ammattilaisilla on tässä iso vastuu, ja toivomme, että Keskustellen-kortit antavat heille yhden konkreettisen työvälineen tämän vastuun kantamiseen. Tärkeintä on kuitenkin muistaa, että nuorten ääni ja kokemus on oltava keskiössä kaikessa heitä koskevassa kehittämistyössä - kortit ovat vain väline, mutta todellinen muutos syntyy siitä, miten me aikuiset sitoudumme kohtaamaan nuoret arvostavasti ja tukemaan heidän kasvuaan kohti eheää ja hyvinvoivaa aikuisuutta.

Lähteet

- Aalto, E. & Eskelinen, J. 2016. "Nuorten seksuaalinen toimijuus". Teoksessa S. Aaltonen & A. Kivijärvi (toim.) Nuoruus ja nuorisotyö. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 47-58.
- Aaltonen, J. 2023. "Sijaishuollon nuorten osallisuus ja seksuaalioikeudet". Teoksessa P. Honkatukia & L. Kalliokoski (toim.) Tyttötutkimuksen moninaiset suunnat. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 167-169.
- Aaltonen, S. & Kallio, M. 2023. "Nuorten turvataidot ja seksuaalikasvatus sijaishuollossa". Yhteiskuntapolitiikka 88(1), 92-94.
- Ahonen, L. 2023. "Reflektiivinen työote sijaishuollon ammattilaisen työvälteenä". Teoksessa T. Pösö (toim.) Lastensuojelun sosiaalityö muutoksessa. Tampere: Vastapaino, 129-131.
- Bildjuschkin, K. (toim.) 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 12.4.2025.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Bildjuschkin, K. 2021. "Dialogisuus seksuaalikasvatuksessa". Teoksessa T. Kiilakoski & P. Honkatukia (toim.) Nuorten vuorovaikutuksen kasvuympäristöt. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 42-44.
- Bildjuschkin, K. 2022. Seksuaalikasvatus lastensuojelussa. Helsinki: Duodecim.
- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2022. Seksuaalikasvatus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Duodecim.
- Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. 2022. Keho on leikki - Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Minerva Kustannus.
- Heino, T. & Eriksson, P. (toim.) 2023. Lastensuojelun sijaishuollon laatukriteerit ja valvonta. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hirvonen, E. & Laiti-Hedemäki, E. 2016. "Seksuaalikasvatuksen haasteet". Teoksessa P. Rissanen & T. Laitinen (toim.) Nuorten hyvinvointi ja osallisuus. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 76-93.
- Honkasalo, V. 2022. "Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus monikulttuurisessa Suomessa". Teoksessa J. Rossi & P. Aaltonen (toim.) Seksuaalikasvatuksen ajankohtaiset haasteet. Helsinki: Gaudeamus, 212-214.

Huotari, K. & Salminen, M. 2023. "Traumainformoitu seksuaalikasvatus sijaishuollossa". *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 60(1), 93-95.

Huoviala, S. & Lahtinen, K. 2023. "Seksuaalioikeudet ja sijaishuolto: Tyttöjen kokemuksia". Teoksessa P. Honkatukia & L. Kalliokoski (toim.) *Tyttötutkimuksen moninaiset suunnat*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 42-58.

Hämäläinen, J. & Kurki, L. 2022. *Sosiaalipedagogiikka*. Uudistettu painos. Helsinki: Gaudeamus.

Ikonen, R., Helakorpi, S., Hakulinen, T., Sainio, P. & Vaara, J. 2022. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiivistä 21. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 10.3.2025.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135232/URN_ISBN_978-952-302-903-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ilmonen, K., Korhonen, E., Lipsanen, L., Kaukoranta, R., Kotiranta, S. & Hyötylä, S. 2024. Oikeus omaan seksuaalisuuteen: Seksuaalioikeudet ja kehitys. *Väestösarja* 30. Helsinki: Väestöliitto. Viitattu 20.4.2025.

https://www.vaestoliitto.fi/uploads/sites/1/2024/08/f66025f4-seksuaalioikeudet_julkaisu_digiversio.pdf

Kiilakoski, T. 2023. "Nuorten osallisuus ja toimijuus sijaishuollossa". Teoksessa T. Pösö & K. Heikkinen (toim.) *Lastensuojelun monet kasvot*. Tampere: Vastapaino, 142-144.

Kiilakoski, T. & Nivala, E. 2021. "Osallisuuden pedagogiikka". Teoksessa E. Nivala & S. Ryyänen (toim.) *Sosiaalipedagogiikka, osallisuus ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus, 176-197.

Koivisto, M., Säynäjäkangas, J. & Forsberg, S. 2023. *Palvelumuotoilun menetelmät*. Helsinki: Alma Talent.

Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. 2023. *Seksuaalisuuden portaat - Syvempää ymmärrystä seksuaalikasvatukseen*. Uudistettu painos. Helsinki: Minerva Kustannus.

Känkänen, P. 2022. "Taidelähtöiset menetelmät ja traumainformoitu työote sijaishuollossa". Teoksessa M. Satka & S. Moilanen (toim.) *Lastensuojelun menetelmät ja työvälineet*. Helsinki: Gaudeamus, 112-115.

Laakso, R. 2019. *Lastensuojelun todellisuus: Ihanteet, käytännöt ja kokemukset sijaishuollossa*. Tampere: Tampere University Press, 73-75.

Laakso, R. & Enroos, R. 2023. "Sijaishuollon käytännöt ja kehittämishaasteet". Teoksessa T. Pösö (toim.) Lastensuojelun sosiaalityö muutoksessa. Tampere: Vastapaino, 167-182.

Lahtinen, P., Laitinen, K. & Pekkarinen, E. 2023. "Traumainformoitu työote lastensuojelussa". Teoksessa M. Tulensalo & J. Seppänen (toim.) Lastensuojelun systeeminen työote. Helsinki: Gaudeamus, 82-97.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986. Viitattu 15.3.2025.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 15.3.2025.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Leskisenoja, E. & Sandberg, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue. 2023. Karhukallion lastenkoti. Viitattu 10.4.2025.

<https://www.luvn.fi/fi/toimipisteet/karhukallion-lastenkoti>

Mäkelä, E. & Brunila, K. 2023. Tyttöjen paikka yhteiskunnassa - Tyttötutkimuksen näkökulmia. Helsinki: Gaudeamus.

Mäkinen, T. & Kekoni, M. 2023. "Sukupuolisensitiivinen työote sijaishuollossa". Teoksessa P. Petrelius & P. Eriksson (toim.) Lastensuojelun työkäytännöt. Helsinki: Gaudeamus, 76-78.

Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Pehkonen, A. 2023. Dialoginen kohtaaminen lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Oinonen, M. & Susineva, A. 2021. Seksuaalikasvatuksen tueksi. Helsinki: Väestöliitto.

Perusopetuslaki 628/1998. Viitattu 15.3.2025.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Pesäpuu ry. 2022. Mitä seksuaalikasvatus on ja miten sitä voisi toteuttaa sijaishuollon arjessa? Viitattu 10.2.2025. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/12/Kopio-Tyoskentelyversio-Mita-seksuaalikasvatus-on-ja-miten-sita-voisi-toteuttaa-sijaishuollon-arjessa-Esitys-169.pdf>

Pösö, T. & Heino, T. 2022. "Lastensuojelun monimuotoisuus". Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 59(2), 210-219.

Rinkinen, T., Halonen, M. & Apter, D. 2022. "Dialogiset menetelmät nuorten seksuaalikasvatuksessa". Teoksessa K. Bildjuschkin (toim.) Seksuaalikasvatuksen käsikirja. Helsinki: Duodecim, 167-169.

Rossi, L. & Nummela, T. 2013. "Kehittämistutkimus: Spiraalimalli ja sijoitetun nuoren kasvun tukeminen". Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 12(2), 112-128.

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Uudistettu painos. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Santalahti, T. & Lehtinen, M. 2023. Seksuaalikasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 15.3.2025.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Taavetti, R. & Lehtonen, J. 2022. "Sateenkaarinuoret ja seksuaalikasvatus". Teoksessa T. Kiilakoski & P. Honkatukia (toim.) Nuorisotutkimuksen vuosikirja 2022. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 121-142.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. Seksuaalikasvatus. Lapset, nuoret ja perheet. Viitattu 15.4.2025. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/seksuaalikasvatus>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2023a. Seksuaalikasvatus ja seksuaaliterveyden edistäminen. Seksuaali- ja lisääntymisterveys. Viitattu 1.5.2025. <https://thl.fi/fi/web/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/seksuaaliterveyden-edistaminen/seksuaalikasvatus-ja-seksuaaliterveyden-edistaminen>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2024. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 9.4.2025. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Lastensuojelu 2024. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 24.5.2025. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/151397/Lastensuojelu%202024.pdf>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2024a. Sijaishuolto. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 10.3.2025. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2024b. Sijoituksen aikainen sosiaalityö. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 15.4.2025. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-arkea/sijoituksen-aikainen-sosiaalityo>

Terveydenhuoltolaki 1326/2010. Viitattu 15.3.2025.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

THL. 2023. Lastensuojelu 2022. Tilastoraportti 22/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 1-3.

Timonen-Kallio, E. & Hämäläinen, J. 2021. "Sosiaalipedagogiikka ja sijaishuolto". Teoksessa T. Heino (toim.) Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät lastensuojelussa. Helsinki: Gaudeamus, 115-132.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2022. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 5. uudistettu painos. Tampere: Tampere University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Viitattu 23.4.2025.
https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Unicef. 2025. YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 22.2.2025.
<https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/>

Väestöliitto. 2021. Seksuaalioikeudet: Väestötietosarja 29. Viitattu 6.4.2025.
https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/12/12839351-valmiswebseksuaalisuusoiikeus_julkaisu_2019_sisus_web.pdf

WHO & BZgA. 2020. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa: Toteuttamisohjeet. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

WHO Regional Office for Europe & BZgA. 2010. Standards for Sexuality Education in Europe. Viitattu 18.3.2025. <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2016/06/WHOStandards-for-Sexuality-Education-in-Europe.pdf>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Viitattu 15.3.2025.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

Julkaisemattomat lähteet

Karhukallion lastenkoti, perehdytysmateriaalit. 2024. Viitattu 1.4.2025.

Liitteet

Liite 1 Keskustellen kortit

Liite 2. Kyselypohja opinnäytetyötä varten työntekijöille

1: Seksuaalikasvatuksen aiheet sijaishuollossa

Kysymys: Millaisia seksuaalikasvatuksen aiheita käsittelette nuorten kanssa sijaishuollossa?

2: Seksuaalikasvatuksen haasteet

Kysymys: Mitkä ovat suurimmat haasteet, kun käsittelette seksuaalikasvatusta nuorten kanssa?

3: Nuorten epäselvyydet seksuaalikasvatuksessa

Kysymys: Millaisia seksuaalikasvatuksen aiheita tuntuu olevan eniten puutteellista tai epäselvää

4: Apukorttien käyttö

Kysymys: Oletko itse käyttänyt joskus apukortteja seksuaalikasvatuksessa?

Jos kyllä, oletko kokenut ne hyödyllisiksi?

5: Apukorttien tuki sijaishuollossa

Kysymys: Miten apukortit voisivat parhaiten tukea seksuaalikasvatusta sijaishuollossa?

6: Apukorttien sisältö ja esitystapa

Kysymys: Millaista sisältöä ja esitystapaa pitäisi olla apukorteissa, jotta ne olisivat helposti lähestyttäviä nuorille?

7: Seksuaalikasvatuksen osa-alueet apukorteissa

Kysymys: Mitkä seksuaalikasvatuksen osa-alueet olisivat tärkeimpiä käsiteltäviä apukorteissa?

8: Apukorttien muoto

Kysymys: Millaisessa muodossa apukorttien tulisi olla (esim. kuvia, tekstikysymyksiä, esimerkkejä, toimintatehtäviä)?

9: Apukorttien syvällisyys

Kysymys: Kuinka syvällistä tietoa apukorteissa tulisi olla?

10: Apukorttien arviointi

Kysymys: Arvioi apukorttien käytettävyyttä asteikolla 1-5 (1 = ei ollenkaan hyödyllinen, 5 = erittäin hyödyllinen) ja perustele vastauksesi.